

TRADITIONAL AND WILD:

Ożywienie tradycji
zrównoważonego pozyskiwania
dziko występujących roślin w
Europie Środkowej

Opracowanie:

Kristina Rodina, Anastasiya Timoshyna,
Andreja Smolej, Darijan Krpan, Elena
Zupanc, Éva Németh, Gabriela
Ruzickova, Gergő Gáspár, József Szántai,
Malgorzata Draganik, Péter Radácsi,
Stanislav Novák, Szilárd Szegedi

**RAPORT opublikowany przez
TRAFFIC i WWF Węgry**

EUROPEAN UNION
EUROPEAN REGIONAL
DEVELOPMENT FUND

Raport został opublikowany w ramach projektu "Traditional and wild", realizowanego w ramach Programu dla Europy Środkowej, współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego"

Traditional and wild

TRAFFIC
the wildlife trade monitoring network

Wydawca TRAFFIC i WWF Węgry

© 2014 TRAFFIC i WWF Węgry

Wszystkie prawa zastrzeżone.

Wszystkie materiały zawarte w tej publikacji, są chronione prawem autorskim, ich powielanie jest dozwolone tylko za uprzednią zgodą. Na jakiegokolwiek powielanie niniejszej publikacji w całości lub w części, muszą wyrazić zgodę TRAFFIC i WWF Węgry, czyli właściciele praw autorskich.

Opinie autorów wyrażone w niniejszej publikacji, niekoniecznie muszą odzwierciedlać poglądy TRAFFIC, WWF lub IUCN. Nazwy jednostek geograficznych i materiały wykorzystane dla potrzeb tej publikacji, nie reprezentują oficjalnej opinii TRAFFIC i wspierających ją organizacji w sprawach, dotyczących statusu prawnego danego państwa, terytorium, lub obszaru czy też jego władz oraz przebiegu granic.

Symbol praw autorskich TRAFFIC i Zarejestrowany Znak Towarowy są w posiadaniu WWF. TRAFFIC jest strategicznym partnerem WWF i IUCN.

Sugerowane odwołanie:

*Rodina, K.; Timoshyna, A.; Smolej, A.; Krpan D.; Zupanc E.; Németh E.; Ruzickova G., Gáspár G.; Szántai J.; Draganik M.; Radácsi P.; Novák S. i Szegedi S. (2014). **Ożywienie tradycji zrównoważonego pozyskiwania dziko występujących roślin w Europie Środkowej. TRAFFIC i WWF Węgry***

ISBN 978-1-85850-364-6

Fotografia na przedniej okładce:

Jałowiec Pospolity *Juniperus communis*

Autor fotografii:

Uniwersytet Korwina w Budapeszcie/Peter Radacsi

TRADITIONAL AND WILD:

OŻYWIENIE TRADYCJI ZRÓWNOWAŻONEGO POZYSKIWANIA DZIKO WYSTĘPUJĄCYCH ROŚLIN W EUROPIE ŚRODKOWEJ

Opracowanie: Kristina Rodina, Anastasiya Timoshyna, Andreja Smolej, Darijan Krpan, Elena Zupanc, Éva Németh, Gabriela Ruzickova, Gergő Gáspár, József Szántai, Malgorzata Draganik, Péter Radácsi, Stanislav Novák, Szilárd Szegedi.

www.traditionalandwild.eu

Spotkanie zarządu projektu na obszarze Kozjansko i Dravinjsko, Słowenia (Autor: Peter Radaesi)

ZAWARTOŚĆ

PODZIĘKOWANIA	5
AKRONIMY	5
STRESZCZENIE	6
WSTĘP	7
TŁO	7
UZASADNIENIE I METODOLOGIA	8
Podejście międzynarodowe	8
Model międzynarodowy	9
Obszary pilotażowe	10
Znaczenie zrównoważonego zbieractwa dzikich roślin	10
WYNIKI PROJEKTU STRATEGICZNEGO	11
Rozwój międzynarodowych narzędzi i strategii	11
Realizacja międzynarodowego modelu na obszarach pilotażowych	14
WYNIKI PROJEKTU	18
Obszar pilotażowy 1: Region Felső-Kiskunság, Węgry	18
Obszar pilotażowy 2: Region Ormánság, Węgry	21
Obszar pilotażowy 3: Województwo podkarpackie, Polska	24
Obszar pilotażowy 4: Kozjansko oraz Dravinjsko, Słowenia	27
Obszar pilotażowy 5: Północna Primorska, Słowenia	30
Obszar pilotażowy 6: Południowe Morawy, Republika Czeska	33
WNIOSKI I WYCIĄGNIĘTA LEKCJA NA PRZYSZŁOŚĆ	37
Ogólne wnioski	36
Lessons learnt from project countries	37
Republika Czeska	37
Węgry	37
Polska	38
Słowenia	38
REKOMENDACJE	39

PODZIĘKOWANIA

Pomyślna realizacja tego projektu jest przykładem międzypaństwowej, międzyregionalnej i interdyscyplinarnej ekspertyzy, wspieranej i koordynowanej przez niezliczoną ilość ludzi w krajach i regionach uczestniczących w projekcie na międzynarodowym poziomie. TRAFFIC i WWF Węgry chcą im wszystkim podziękować za poświęcenie i wsparcie. Poza autorami tego raportu następujący współpracownicy przyczynili się istotnie do realizacji projektu i do stworzenia samego raportu: Orsolya Mile (Park Narodowy Kiskunság, Węgry), Szabolcs Szilágyi (indywidualny przedsiębiorca), Gyula Kasza (Alimentis Kft.), Zora Daijc (AMAPSEEC), Josef Brinkman (Traditional Medicinals Inc., USA), Eleanor Goold (copywriting), Thomas Osborn, Willow Outhwaite, Thomasina Oldfield, Bryony Morgan, Richard Thomas i Julie Gray (TRAFFIC), Czesława Trąba, Paweł Wolański i Krzysztof Rogut (Uniwersytet Rzeszowski), Jacek Bardan (Skansen – Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej), Marietta Pohl (Baranya Megyei Önkormányzat), Jenő Brezovics (Drávakeresztúr Község Önkormányzata), Gabriella Pfeifer Szokolyné (Kémes Község Önkormányzata), Dr Nóra Papp (PTE Farmakognózia Tanszék), Ibolya Gedő (Ormánság Alapítvány), Balázs Salamon (Ós- Dráva Programiroda), Katalin Helényi Nagypálné (Rozmaring Fűszerkert), Éva Simon (VM DASZK, Selyei Mezőgazdasági Szakképző Iskola és Kollégiuma), József Schmidt (Schmidt und Co. Gyógy-és Fűszernövény Kereskedelmi Kft.), János Kovács (Szaporca Község Önkormányzata) i Dr Lászlóné Rideg (Szociális Háló Egyesület), Dr Janko Rode (zewnątrzny ekspert), prof. Staśka Buser (zewnątrzny ekspert), Stowarzyszenie Etno-Eko.

Za ich ciężką pracę nad internetowym zbiorem narzędzi, podziękowania należą się Rodrigo Ribeiro (Perverte.me) i Antonio de Carvalho (The WOW Conspiracy). Za doskonałe zdjęcia specjalne podziękowania dla Peter Radacsi (Uniwersytet Korwina w Budapeszcie) i Małgorzaty Draganik („Pro Carpathia”).

TRAFFIC z wdzięcznością potwierdza wsparcie udzielone w procesie publikacji przez Fundację Rufford.

W szczególności jesteśmy zobowiązani Europejskiemu Funduszowi Rozwoju Regionalnego, Program dla EUROPY ŚRODKOWEJ, który w największym stopniu przyczynił się do sfinansowania projektu.

AKRONIMY

AMAPSEEC	Stowarzyszenie na rzecz Roślin Medycznych i Aromatycznych w Krajach Europy Południowo-Wschodniej
CE	Europa Środkowa
EFRR	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
FAO	Organizacja Żywności i Rolnictwa Narodów Zjednoczonych
FELGA	Fundacja Felső-Kiskunsági Gazdaságfejlesztő
GACP	Dobra praktyka rolnicza
KNP	Park Narodowy Kiskunság
MAPs	Rośliny medyczne i aromatyczne
MSP	Małe i średnie przedsiębiorstwa
NGO	Organizacja pozarządowa
SWOT	Mocne strony, Słabe strony, Szanse, Zagrożenia
UE	Unia Europejska

STRESZCZENIE

Europa Środkowa jest ważnym regionem pozyskiwania dzikich roślin w celach medycznych, aromatycznych i kulinarnych od czasów starożytnych. Obecnie około 2000 gatunków dzikich roślin jest przedmiotem obrotu na rynku, z czego 60-70% pochodzi z Europy Środkowej. Az do 90% spośród tych gatunków wciąż jest zbierane w środowisku naturalnym.

Od połowy 20-ego wieku po dzień dzisiejszy tradycyjna wiedza dotycząca właściwości i zastosowania wielu z tych dzikich roślin, ulega zanikowi z powodu urbanizacji, zmian w strukturze własności ziemi i stylu życia. Obecnie zbieractwo dzikich roślin czasami odbywa się w niezrównoważony sposób, prowadzi to do spadku udziału dzikich zbiorów, jako ważnego źródła zatrudnienia i dochodu wielu wrażliwych grup społecznych w perspektywie długoterminowej.

Niniejszy raport przedstawia opis projektu „Traditional and wild: Promocja tradycyjnych form zbieractwa dzikich roślin w celu zniwelowania różnic społecznych i ekonomicznych w Europie Środkowej”, realizowanego przez dziewięć organizacji z czterech krajów: Węgier, Republiki Czeskiej, Słowenii i Polski. Projekt miał na celu ochronę dziedzictwa kulturowego, którym są formy zbieractwa i właściwego wykorzystania dzikich roślin oraz wspieranie zrównoważonego wykorzystania tej tradycyjnej wiedzy i doświadczenia przez wrażliwe grupy społeczne; przede wszystkim mniejszość romską, osoby starsze i kobiety na obszarach wiejskich Europy Środkowej. Projekt był realizowany w ramach Programu Unii Europejskiej (EU) dla EUROPY ŚRODKOWEJ (CE) i dofinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR).

W ramach projektu został opracowany *międzynarodowy model*¹, mający na celu wsparcie zmarginalizowanych grup, poprzez ich angażowanie w zbieractwo dzikich roślin. Zaangażowanie pomogło im uzyskać niezbędne informacje i włączyć się do zbieractwa, przetwarzania i sprzedaży cennych, dzikich roślin. Model zaangażował również grupy docelowe w zdobywanie niezbędnych umiejętności do pozyskiwania środków utrzymania, lub przynajmniej uzupełniania swoich finansów w krótkim okresie od pozyskania dzikich roślin. Model został przetestowany na sześciu pilotażowych obszarach, wybranych do projektu. Poprzez wdrożenie tego modelu, projekt wprowadził nowe techniki zarządzania, które są nie tylko niezbędne dla generowania dochodu wrażliwych grup społecznych, ale i również dla łagodzenia napięć społecznych w ogólnej populacji w długim okresie.

Projekt wykazał, że międzynarodowy model będzie mógł być wykorzystany we wszystkich regionach Europy Środkowej oraz poza nią. Projekt przyczynił się do budowania lokalnego potencjału wśród grup docelowych tak, aby w dalszej perspektywie mogły mieć one większy wkład w gospodarkę regionalną.

Projekt przyczynił się do zapewnienia zrównoważonego zbioru i wykorzystania dzikich roślin na obszarach pilotażowych, poprzez wdrożenie zasad Standardu FairWild. Ponadto projekt pomógł w ochronie dziedzictwa kulturowego, którym są formy zbieractwa i właściwego wykorzystania dzikich roślin oraz we wspieraniu zrównoważonego wykorzystania tej wiedzy i doświadczenia między wrażliwymi grupami społecznymi na obszarach wiejskich CE, za pomocą międzynarodowych narzędzi i strategii, opracowanych w ramach projektu.

¹ Zgodnie z Podręcznikiem CE Application, Program dla Europy Środkowej 2007-2013 ma na celu międzynarodową współpracę między ośmioma Państwami Członkowskimi (Republika Czeska, Niemcy, Włochy, Węgry, Austria, Polska, Słowenia i Słowacja). Każdy projekt w ramach Programu dla EUROPY ŚRODKOWEJ musi dotyczyć kwestii, które nie mogą być wystarczająco dobrze rozwiązane przez pojedyncze regiony lub państwa. W praktyce oczekuje się, że każdy projekt przedstawi przedmiot wspólnego zainteresowania, dostarczając dowodów na to, że międzynarodowa współpraca, prowadzi do bardziej innowacyjnych i efektywnych rozwiązań.

Model międzynarodowy został opracowany w ramach projektu „Traditional and wild”, przyczynił się do osiągnięcia ogólnego celu, wzmacniając spójność terytorialną, promując wewnętrzną integrację i zwiększając konkurencyjność Europy Środkowej. Międzynarodowy model odnosi się do typowych problemów, takich jak wprowadzanie nowych technik zarządzania, które są nie tylko niezbędne dla generowania dochodu wrażliwych grup społecznych, ale i również dla łagodzenia napięć społecznych w ogólnej populacji w długim okresie. Model zawiera również nowe, innowacyjne narzędzia międzynarodowe (materiały szkoleniowe, internetowy zbiór narzędzi, inwestycje pokazowo-wystawiennicze), które przyczyniają się do realizacji celów Programu dla CE

WSTĘP

Raport zawiera ogólny przegląd wyników projektu „*Promocja tradycyjnych form zbieractwa dzikich roślin w celu zniwelowania różnic społecznych i ekonomicznych w Europie Środkowej (Traditional and wild)*”, realizowanego dla Europy Środkowej (CE), Programu Unii Europejskiej (UE), dofinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR). Projekt miał na celu wykazanie, że podejście międzynarodowe jest skutecznym narzędziem ochrony dziedzictwa kulturowego, którym są formy zbieractwa i właściwego wykorzystania dzikich roślin oraz wspieranie wykorzystania tej wiedzy przez wrażliwe grupy społeczne w Europie Środkowej.

Tło zawiera informacje, odnoszące się do historii i początku projektu. Uzasadnienie i opis użytych metod, poprzedza wyniki projektu strategicznego i następujące po nich doświadczenia z realizacji projektu na obszarach pilotażowych. Dalej zostały opisane ogólne wyniki projektu, w tym zarówno generalne jak i te na poziomie państw. Rekomendacje dotyczące dalszego rozwoju podobnych projektów, wyciągnięto na podstawie sukcesów i doświadczeń.

Raport ten jest przeznaczony przede wszystkim dla ekologicznych organizacji pozarządowych (NGO-sy), biznesu, który jest zależny od roślin medycznych i aromatycznych (MAPs), badań naukowych i instytucji akademickich. Może być on jednak również wykorzystany przez grupy społeczne i inne podmioty lokalne na terenie lokalizacji pilotażowych. Istnieje nadzieja, że podejście międzynarodowe, wdrażane w trakcie realizacji projektu, przyniesie pozytywny wkład w ożywienie tradycyjnej wiedzy, na temat wykorzystywania dzikich roślin, jak również przyczyni się do poprawy życia wrażliwych grup społecznych na obszarach wiejskich Europy Środkowej.

TŁO

Europa Środkowa jest ważnym regionem pozyskiwania dzikich roślin w celach medycznych, aromatycznych i kulinarnych od czasów starożytnych. W rzeczywistości z końcem 19-ego wieku zbieractwo medycznych i aromatycznych roślin (MAPs) stało się znaczącym, dodatkowym źródłem dochodu, szczególnie ważnym dla niektórych wrażliwych i zmarginalizowanych grup społecznych, takich jak kobiety, osoby starsze i mniejszości etniczne. Obecnie około 2000 gatunków dzikich roślin jest przedmiotem obrotu na rynku, z czego 60-70% pochodzi z CE. Aż do 90% spośród tych gatunków wciąż jest zbierane w środowisku naturalnym wild².

Od połowy 20-ego wieku po dzień dzisiejszy tradycyjna wiedza dotycząca właściwości i zastosowania wielu z tych dzikich roślin, ulega zanikowi z powodu urbanizacji, zmian w strukturze własności ziemi i stylu życia. Obecnie zbieractwo dzikich roślin czasami odbywa się w niezrównoważony sposób, prowadzi to do spadku ważnego źródła zatrudnienia i dochodu wielu wrażliwych grup społecznych.

W celu rozwiązania problemów wymienionych powyżej, TRAFFIC i WWF Węgry, wspólnie z innymi ośmioma organizacjami z czterech krajów: Węgier, Republiki Czeskiej, Słowenii i Polski rozpoczęły projekt „*Traditional and wild: Promocja tradycyjnych form zbieractwa dzikich roślin w celu zniwelowania różnic społecznych i ekonomicznych w Europie Środkowej*”. Projekt miał przede wszystkim zapobiec zanikowi wiedzy o tradycyjnych formach zbioru i wykorzystania MAPs, jak również przyczynić się do poprawy warunków życiowych wrażliwych grup społecznych na terenach wiejskich Europy Środkowej.

² Lange, D. (1998). *Europe's Medicinal and Aromatic Plants: Their Use, Trade and Conservation*. TRAFFIC International, Cambridge, United Kingdom

Partnerzy

- Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju i Promocji Podkarpacia „PRO CARPATHIA”
- TRAFFIC/WWF Węgry
- Władza Lokalna Wsi Kunadacs
- Południowo-Zadunajskie Centrum Zasobów Regionalnych
- Agencja Rozwoju Regionalnego w Kozjańsku
- Fundacja BIT Planota
- Uniwersytet Mendla w Brnie
- Regionalna Izba Rolna Południowych Moraw w Brnie
- Uniwersytet Korwina w Budapeszcie

Projekt partnerski obejmował instytucje akademickie, władze lokalne, izby handlowe i organizacje pozarządowe (NGO-sy), wszystkie one dostarczyły szeroki wachlarz wiedzy, który z sukcesem umożliwił realizację celów projektu.

Projekt trwał od maja 2011 r. do kwietnia 2014 r. Obejmował następujące cele:

- Ochrona dziedzictwa kulturowego, którym są formy zbieractwa i właściwego wykorzystania dzikich roślin oraz wspieranie zrównoważonego wykorzystania tej wiedzy przez wrażliwe grupy społeczne, przede wszystkim Romów, osoby starsze i kobiety na obszarach wiejskich Europy Środkowej;
- Wdrożenie akceptowalnego społecznie i kulturowo modelu pilotażowego, który jest właściwy z ekonomicznego punktu widzenia i opłacalny dla środowiska w trakcie zbieractwa, przetwarzania i wykorzystywania dzikich roślin. Model przyczyni się do poprawy warunków życia wrażliwych grup społecznych, jednocześnie chroniąc cenne, dzikie rośliny.

UZASADNIENIE I METODOLOGIA

Wszyscy partnerzy biorący udział w projekcie, przyznali, że istnieje problem utraty tradycyjnej wiedzy i doświadczenia na ich obszarach jak również to, że dziedzictwo kulturowe i praktyki zbieractwa i wykorzystywania dzikich roślin zanikają. Partnerzy projektu byli również świadomi poważnego bezrobocia na obszarach wiejskich (zwłaszcza wśród grup zmarginalizowanych) oraz problematycznej kwestii niezrównoważonego zbioru roślin dziko rosnących, przejawiającej się w nadmiernej eksploatacji i destrukcyjnych zbiorach.

Przyjmując podejście międzynarodowe, projekt zajął się powyższymi problemami. Istnieją one bez względu na granice państwowe. Projekt dążył do opracowania kompleksowej metodologii zbioru roślin dzikich w różnych warunkach ekologicznych i społeczno-gospodarczych, które występują w krajach zaangażowanych w badanie.

PODEJŚCIE MIĘDZYNARODOWE

Dla osiągnięcia nadrzędnego celu projektu, istotna była międzynarodowa współpraca przy opracowywaniu wyników projektu oraz podczas prowadzonej działalności. Następujące powody uzasadniają konieczność wspólnego projektu międzynarodowego:

- Podobne problemy rozwoju obszarów wiejskich z wysokim wskaźnikiem migracji do miast (do ośrodków miejskich) i bezrobocie we wszystkich krajach uczestniczących.
- Wspólna potrzeba promowania wśród młodszego pokolenia wartości tradycji kulturowych i ochrony zasobów naturalnych.
- Wzrost liczby osób słabo wykształconych wśród mniejszości etnicznych oraz ograniczone możliwości zatrudnienia i zwiększające się ryzyko wzrostu ubóstwa na obszarach wiejskich.
- Dostępność, tradycje, obecne wykorzystanie i handel zasobami dzikich roślin, są takie same we wszystkich krajach uczestniczących.
- Podobieństwa w regulacjach prawnych i instytucjonalnych (oraz ich egzekwowaniu) na terenie wybranych krajów Europy Środkowej.
- Podejście międzynarodowe zwiększa szansę na szeroką replikację pozytywnych doświadczeń w całym regionie.
- Wspólne rozwiązywanie problemów wzmacnia region jako całość.

MODEL MIĘDZYNARODOWY

Partnerzy projektu opracowali *międzynarodowy model*, by pomóc zmarginalizowanym grupom, poprzez zaangażowanie ich w zbieranie dzikich roślin. Zaangażowanie to pomagało im uzyskać niezbędne informacje oraz włączyć się do zbieractwa, przetwarzania i sprzedaży cennych, dzikich roślin oraz ich produktów. Dzięki temu grupy docelowe zdobyły również niezbędne umiejętności do pozyskiwania środków utrzymania, lub przynajmniej uzupełniania swoich finansów w krótkim okresie od pozyskania dzikich roślin. Model został opracowany w dwóch etapach, mianowicie:

- 1. Projekt modelu** połączył stworzenie gospodarczych alternatyw dla zmarginalizowanych grup i zrównoważone zbieractwo cennych, dzikich roślin. Projekt modelu obejmował następujące działania:
 - analiza strategiczna społeczno-ekonomicznych i kulturalnych profili populacji docelowej w celu opracowania i pełnego zrozumienia ich sytuacji,
 - opracowanie strategii budowy potencjału populacji docelowej,
 - opracowanie podręczników i modułów szkoleniowych,
 - gromadzenie i analiza danych na temat gatunków dzikich roślin oraz realizacja badania na temat tradycji kulturowych, dotyczących form zbieractwa, przetwarzania i obszarów wykorzystania.
- 2. Zastosowanie modelu** wśród osób zmarginalizowanych na sześciu obszarach pilotażowych w czterech krajach, dotyczyło następujących działań:
 - rozpoznanie rynku na potrzeby produktów,
 - przeprowadzenie szkoleń,
 - inwestycje pokazowo-wystawiennicze,
 - opracowanie modelu produktu,
 - zrównoważone zbieractwo dzikich roślin.

OBSZARY PILOTAŻOWE

Model międzynarodowy został przetestowany na sześciu obszarach pilotażowych, wybranych do projektu; mianowicie:

- Region Felső-Kiskunság, Węgry,
- Region Ormánság, Węgry,
- Województwo podkarpackie, Płaskowyż Kolbuszowski, Polska,
- Kozjansko i Dravinjsko, Słowenia,
- Północna Primorska, Słowenia,
- Południowe Morawy, Republika Czeska.

Poprzez wdrożenie tego modelu, projekt wprowadził nowe techniki zarządzania, które nie tylko są niezbędne dla generowania dochodu wrażliwych grup społecznych, ale i również dla łagodzenia napięć społecznych w ogólnej populacji w długim okresie. Model będzie miał zastosowanie we wszystkich regionach Europy Środkowej również po zakończeniu projektu.

ZNACZENIE ZRÓWNOWAŻONEGO ZBIERACTWA DZIKICH ROŚLIN

Zbieractwo dzikich roślin ma duży potencjał, może być źródłem wsparcia dla społeczności lokalnych, poprzez generowanie dochodu, zapewniania pożywienia i składników na lekarstwa, ma również inne zastosowania. Ważne jest jednak, żeby upewnić się, że tam gdzie odbywa się zbieractwo dzikich roślin, jest ono oparte na zasadach zrównoważonego zbioru i sprawiedliwego handlu, zapewnione jest długoterminowe przetrwanie roślin, a tradycje związane z pozyskiwaniem dzikich roślin są zachowane dzięki motywacjom.

W ramach projektu TRAFFIC i WWF Węgry promowały korzystanie z zasad FairWild poprzez pilotażowe strony projektu, tak by zapewnić zrównoważone zbiory i handel dzikimi roślinami.

TRAFFIC był wśród organizacji, które opracowały Standard i promowały jego wykorzystanie, poprzez współpracę z Fundacją FairWild.

*Krajobraz Banjsice, Północna Primorska, Słowenia
(Autor: Polona Pavlin)*

STANDARD FAIRWILD: WSPIERA ZRÓWNOWAŻONE POZYSKIWANIE DZIKICH ROŚLIN I UCZCIWE PODEJŚCIE HANDLOWE W „TRADITIONAL AND WILD”

Standard FairWild: Wersja 2.0 odnosi się do działań związanych z pozyskiwaniem dzikich roślin, prowadzonych z poszanowaniem zrównoważonego zbioru, odpowiedzialności społecznej i praktyk sprawiedliwego handlu.

Celem Standardu FairWild jest zapewnienie ciągłego dostępu oraz długofalowego niezagrażonego istnienia dzikich gatunków i populacji w ich naturalnych siedliskach, z poszanowaniem tradycji i kultur oraz wspieraniem utrzymania wszystkich interesariuszy; w szczególności zbieraczy oraz innych pracowników fizycznych.

Zastosowanie Standardu FairWild pomaga wspierać wysiłki, mające zapewnić zrównoważone zbiory i utrzymanie populacji dzikich roślin, jak również gwarantuje zrównoważenie społecznych aspektów zbioru i uczciwe warunki pracy.

Na początku realizacji projektu TRAFFIC i WWF Węgry wspólnie z partnerami sfinalizowały zbiór zasad zrównoważonego zbioru dzikich roślin (czerpiąc ze Standardu FairWild). Zasady zostały następnie przetłumaczone na języki narodowe i były używane przez partnerów podczas szkolenia lokalnych społeczności. Zasady te mogą być stosowane w różnych dziedzinach zarządzania zasobami i są uzupełnione o szczegółową listę kryteriów i wskaźników zawartych w Standardzie FairWild, których przestrzeganie i wdrażanie jest zalecane podczas zbioru dzikich roślin.

Zasady „Traditional and wild” dla zrównoważonego pozyskiwania dzikich roślin, znajdują się poniżej:

- zachowanie zasobów naturalnych dzikich roślin,
- zapobieganie negatywnemu wpływowi na środowisko,
- stosowanie się do prawa, przepisów i porozumień,
- respektowanie zwyczajowych praw i podziału zysków,
- promowanie uczciwych relacji ekonomicznych pomiędzy przedsiębiorstwami a zbieraczami,
- ograniczanie wykorzystania dzieci w pracach zbierackich,
- gwarantowanie zysków dla zbieraczy i lokalnych społeczności,
- gwarantowanie uczciwych warunków pracy dla wszystkich grup pracowniczych,
- stosowanie odpowiedzialnych praktyk zarządczych,
- stosowanie odpowiedzialnych praktyk biznesowych,
- promowanie zaangażowania ostatecznych odbiorców.

Wyniki projektu strategicznego odnoszące się do zapewnienia zrównoważonego pozyskiwania dzikich roślin, zostały opisane w dalszej części tego raportu.

WYNIKI PROJEKTU STRATEGICZNEGO

Podczas trwania projektu partnerskiego szereg kluczowych, strategicznych produktów projektu zostało zakończonych, przyczyniło się to do osiągnięcia ogólnego założenia projektu. Ten „dorobek” przede wszystkim odnosił się do opracowania różnych narzędzi i strategii międzynarodowych w celu wykorzystania ich do przeciwdziałania negatywnym skutkom zmian społecznych i demograficznych w obrębie zmarginalizowanych grup w Europie Środkowej.

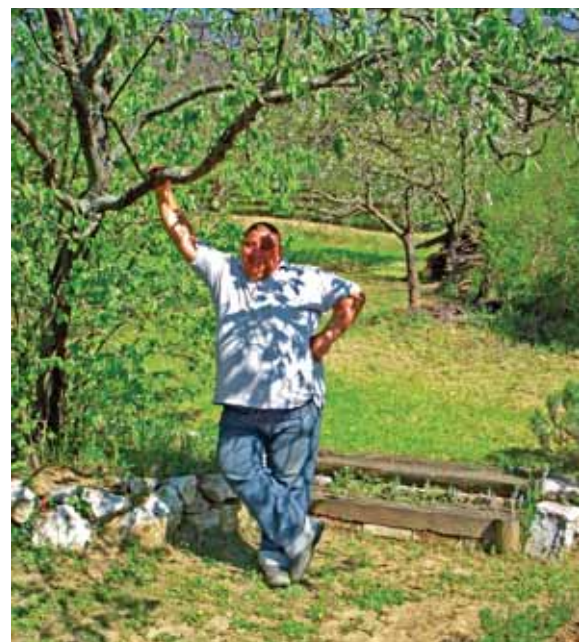
ROZWÓJ MIĘDZYNARODOWYCH NARZĘDZI I STRATEGII

ANALIZA SPOŁECZNO-EKONOMICZNA

W trakcie pierwszego roku realizacji projektu, partnerzy „Traditional and wild” podjęli się kompleksowej analizy *społeczno-ekonomicznej populacji docelowej na obszarach pilotażowych*.

Analizy dokonano na sześciu obszarach pilotażowych, otrzymano następujące wyniki:

- dane demograficzne wskazują na wzrost średniego wieku ludności wiejskiej na wszystkich obszarach pilotażowych;
- poziom edukacji na obszarach pilotażowych jest niższy w porównaniu do średniej krajowej;
- mieszkańcy obszarów wiejskich różnią się stopniem motywacji do angażowania się w zbiory dzikich roślin. Na obszarach gdzie tradycje są lepiej zachowane, miejscowi ludzie są bardziej aktywni i entuzjastycznie nastawieni w odniesieniu do pracy z dzikimi roślinami, mają tendencję do bycia lepiej zorganizowanymi w małych grupach i wspólnotach;
- istnieje potrzeba zwiększenia bardziej aktywnego udziału władz lokalnych i rządów w społecznościach lokalnych w odniesieniu do zbioru dzikich roślin;
- mapa grup etnicznych na obszarach, objętych projektem, pokazuje, że największa romska mniejszość etniczna została znaleziona w wiosce Gilvánfa, znajdującej się w regionie Ormánság, (71 % ogółu ludności).

*Przedstawiciel
romskiej
mniejszości
etnicznej, region
Ormánság, Węgry
(Autor: Szilvia
Kutasy)*

STRATEGIA BUDOWY POTENCJAŁU

Innym ważnym wynikiem pracy partnerów projektu było opracowanie „Strategii budowy potencjału”, która zakłada, że ożywienie i utrzymanie regionalnych tradycji kulturowych, związanych z wykorzystaniem roślin, przyczynia się do wzmocnienia lokalnych społeczności i wzrostu ich aktywności. Strategia została opracowana na podstawie rezultatów, otrzymanych z sześciu obszarów pilotażowych projektu, wszystkie obszary doświadczyły negatywnych skutków społecznych i demograficznych zmian oraz utraciły tradycje, związane z pozyskiwaniem dzikich roślin. Analiza „Mocnych stron, Słabych stron, Szans, Zagrożeń” (SWOT) odnosząca się do pozyskiwania dzikich roślin, została przeprowadzona w ramach strategii budowania potencjału. Analiza SWOT dostarczyła następujące wyniki:

MOCNE STRONY

- Bogate zasoby dzikich roślin w regionie
- Bogate dziedzictwo kulturowe i folklorystyczne
- Duży odsetek wiejskiej populacji szuka możliwości zatrudnienia i generowania dochodu
- Duży potencjał przyjaznego środowiska rolnictwa
- Rozpoznawalne, lokalne produkty ze składnikami z dzikich roślin
- Niskie ceny nieruchomości
- Silna sieć regionalnych NGO-sów

SŁABE STRONY

- Wyludnianie się obszarów wiejskich
- Utrata historycznej wiedzy o tradycyjnych formach zbierania i wykorzystywania dzikich roślin
- Zmiany w strukturze własności ziemi
- Wymagająca praca fizyczna (tj. zbieranie dzikich roślin)
- Niski poziom wykształcenia wśród zbierających
- Słabo opracowane regulacje
- Wahania popytu na dzikie rośliny
- Brak przedsiębiorczych inicjatyw na obszarach wiejskich

SZANSE

- Relatywnie nieduża potrzeba inwestycji
- Niezależny i elastyczny harmonogram pracy
- Zainteresowanie utrzymaniem tradycyjnej wiedzy o życiu dzikich roślin
- Wysokie zainteresowanie lokalnymi produktami z dzikich roślin
- Dobra możliwość zarobku dla wrażliwych i ekonomicznie zmarginalizowanych populacji
- Wykorzystywanie odnawialnych zasobów naturalnych
- Rozwój lokalnego rynku produktów ze składnikami z dzikich roślin
- Usprawnienie współpracy z lokalnymi producentami

ZAGROŻENIA

- Słaba motywacja do zaangażowania się w zbieranie dzikich roślin
- Niski poziom współpracy
- Niska zapłata za zebrane, dzikie rośliny
- Skomplikowane procedury uzyskania zachęt finansowych
- Tańsze ceny importowanych produktów ze składnikami z dzikich roślin
- Wolna odpowiedź państwa na dostosowanie się do regulacji i nowe zachęty
- Wysoka konkurencja z innymi podobnymi rynkami

MATERIAŁY SZKOLENIOWE

Opracowanie materiałów szkoleniowych było jednym z podstawowych elementów międzynarodowego projektu, realizowanym na obszarach pilotażowych projektu. W 2012 r. partnerzy opracowali – „*Materiały szkoleniowe, dotyczące zbierania i wykorzystywania roślin, rozwijania umiejętności przedsiębiorczych wśród lokalnej społeczności, jak i możliwości zatrudnienia*”.

Generalnie szkolenia miały pokazać jak duże znaczenie ma pozyskiwanie i wykorzystywanie dzikich roślin przez lokalne społeczności w Europie Środkowej. Miały pomóc uczestnikom wykształcić w nich umiejętności przedsiębiorcze i marketingowe, które są niezbędne do wzrostu możliwości zatrudnienia i uzyskania potencjalnego, dodatkowego dochodu.

Materiały zawierały szkolenie, dotyczące aspektów zrównoważonego pozyskiwania dzikich roślin, opracowanego na podstawie przygotowanego przez TRAFFIC i WWF Węgry Standardu FairWild. Kurs zawiera przegląd roślin medycznych w Europie Środkowej, główne zasady dobrych praktyk zbieractwa (opracowanych na podstawie zasad Dobrych Praktyk Rolniczych (GACP)), w tym instrukcje zbioru i magazynowania roślin przed i po zbiorze. Kurs obejmuje praktyczne ćwiczenia, mające doprowadzić do przekształcenia zbieractwa dzikich roślin w krajach uczestniczących w bardziej zrównoważone.

Materiały szkoleniowe zostały opracowane przy wsparciu ze strony narodowych i lokalnych ekspertów, są dostępne w czterech językach krajów uczestniczących, włączając w to język romski. Mogą być powszechnie wykorzystywane na terenach krajów, które wzięły udział w projekcie, są dostępne za darmo przez Internet, a także na płytach CD na zamówienie.

ZBIÓR NARZĘDZI „TRADITIONAL AND WILD”

Internetowy zbiór narzędzi „*Traditional and wild*” zawiera szeroką gamę różnych zasobów na temat dzikich MAPs, został opracowany przez TRAFFIC i WWF Węgry. Zbiór narzędzi jest internetowym pakietem narzędzi i zasobów naukowych, udostępnionych dla ogółu społeczeństwa. Zapewnia on również zasoby edukacyjne dla instytucji naukowych i oświatowych oraz szeroki zakres możliwości współpracy z wszystkimi stronami zainteresowanymi zasobami dzikich roślin. Zestaw narzędzi zawiera osiem obszernych sekcji, łącznie z:

- baza danych 30 najczęściej wykorzystywanych dzikich roślin (np. Arnika górską *Arnica montana*, Pokrzywa zwyczajna *Urtica dioica*, Żeń-szeń *Panax ginseng*), w tym opis roślin, zdjęcia, zastosowanie, produkty i ciekawostki,
- animacja na temat Standardu FairWild,
- przegląd wdrożonych, globalnych projektów FairWild i certyfikowanych gatunków pod ochroną (np. produkcja certyfikowanych przez FairWild składników, takich jak Prawoślaz lekarski *Althaea officinalis*, Przytulnia czepna *Galium aparine*, i Jeżyny *Rubus fruticosus* z Węgier),
- strona z materiałami filmowymi o projektach Traditional and wild oraz o partnerach,
- infografiki dzikich roślin,
- sekcja zasobów, przeznaczona do korzystania przez ekologiczne NGO-sy pracujące z roślinami, przedsiębiorstwa poszukujące informacji na temat zrównoważonego zbioru i handlu, rząd oraz członków opinii publicznej w celu pogłębienia wiedzy.

Zbiór narzędzi „Traditional and wild” jest dostępny pod adresem:
www.traffic.org/traditionalwild.

Plan akcji zawierający zbiór narzędzi „Traditional and wild” (Autor: Kristina Rodina)

Wybrane sekcje zbioru narzędzi zostały przetłumaczone na pięć języków narodowych partnerów projektu, mianowicie na: polski, węgierski, słoweński, czeski i romski. Zbiór narzędzi może być z łatwością powielony w innych regionach, informacje są odpowiednie do wykorzystania w trakcie szkoleń oraz warsztatów w celu pogłębienia wiedzy na temat dzikich roślin.

REGIONALNE BADANIE ETNOBOTANICZNE

Badania etnobotaniczne na poziomie tradycyjnej wiedzy o wykorzystaniu dzikich roślin, przeprowadzono na sześciu obszarach pilotażowych projektu, pod kierownictwem Stowarzyszenia „Pro Carpathia”, przeprowadzono wywiady z 282 osobami. Ogólne wyniki wykazały:

- 50.7% respondentów oceniło swoją wiedzę na temat dzikich roślin, jako niewystarczającą.
- Uczestnictwo starszego pokolenia w przekazywaniu wiedzy o dzikich roślinach młodszemu pokoleniu, było najwyższe na polskim obszarze pilotażowym i stanowiło 45% odpowiedzi.
- 33% respondentów z Republiki Czeskiej i 30% ze Słowenii korzysta z książek w celu zdobycia wiedzy o dzikich roślinach.
- Ze względu na brak wystarczającej wiedzy, ogólne wykorzystanie roślin w życiu codziennym respondentów było ograniczone, chociaż są oni skłonni do korzystania z nich. Najwyższe, regularne wykorzystanie, wielu powszechnie występujących dzikich roślin w życiu codziennym, odnotowano na słoweńskim obszarze pilotażowym, zostało ono potwierdzone przez 38% respondentów.
- Wszystkim respondentom zależało na tym, aby dowiedzieć się więcej na temat tradycyjnych form wykorzystania dzikich roślin, odpowiedź 86% respondentów ze Słowenii i 82% z Polski.

REALIZACJA MIĘDZYNARODOWEGO MODELU NA OBSZARACH PILOTAŻOWYCH

Wdrożenie międzynarodowego modelu, opracowanego przez partnerów projektu między 2011 r. i 2012 r. wymagało następujących działań projektowych:

- rozpoznanie rynku na potrzeby produktów,
- przeprowadzenie szkoleń,
- inwestycje pokazowo-wystawiennicze,
- opracowanie modeli produktów,
- zrównoważone zbieractwo dzikich roślin.

ROZPOZNANIE RYNKU NA POTRZEBY PRODUKTÓW

W celu przeprowadzenia analizy potencjału rynkowego dla tradycyjnych produktów z Europy Środkowej, została przygotowana strategia rynku i generowania dochodu przez Fundację BiT Planota. Strategia określiła możliwości sprzedaży tych produktów na poziomie lokalnym i regionalnym oraz oceniła popyt, jakość, ilość i inne specyficzne wymagania.

Strategia obejmowała również badanie potencjału rynkowego dla lokalnych, tradycyjnych produktów na obszarach pilotażowych projektu. Badanie zostało przygotowane dla trzech różnych grup, a mianowicie: osób prywatnych, producentów dzikich surowców i materiałów oraz organizacji handlowych, przeprowadzono 521 wywiadów. Ogólne wyniki badania zostały przedstawione poniżej:

- 46% wszystkich respondentów posiadało średnie wykształcenie, druga największa grupa respondentów (31%) posiadało wyższe wykształcenie,
- 84% wszystkich respondentów było aktywnymi nabywcami składników pochodzenia roślinnego,
- główne przyczyny zakupu produktów pochodzenia roślinnego, były związane z korzyściami dla zdrowia (34.7% respondentów), jakością (17%), i bezpieczeństwem (13.5%),
- dzikie owoce i jagody są najczęściej kupowanymi produktami wśród świeżych produktów (41% respondentów), podczas gdy łodygi i liście są najczęściej kupowanymi w kategorii „produktów suszonych”,
- wysoka cena stanowi główną przeszkodę w nabywaniu tych produktów dla 25% respondentów.

PRZEPROWADZENIE SZKOLEŃ

W 2013 r. główny przedmiot działalności projektu stanowiło wykorzystanie wcześniej opracowanych materiałów szkoleniowych, w tym szkolenia na temat aspektów zrównoważonego pozyskiwania dzikich roślin, opartego na zasadach Standardu FairWild, przygotowanego przez TRAFFIC i WWF Węgry do przeprowadzania szkoleń na obszarach pilotażowych przez partnerów projektu.

Szkolenia przeprowadzono z 1325 osobami na sześciu docelowych obszarach, od kwietnia do sierpnia 2013 r. Spośród nich 82 osoby zostały przeszkolone na Węgrzech (Region Felső-Kiskunság i Ormánság), 90 w Polsce (województwo podkarpackie), 965 w Republice Czeskiej (Południowe Morawy) i 188 na Słowenii (Kozjansko i Dravinjsko, Północna Primorska). Wśród osób przeszkolonych 200 zostało przeszkolonych w zakresie zrównoważonych praktyk zbioru i wykorzystania dzikich roślin.

Szkolenia pokazywały znaczenie zbierania roślin dziko rosnących w Europie Środkowej i pomogły uczestnikom poprawić się w technikach zrównoważonego pozyskiwania i wykorzystywania dzikich roślin. Szkolenie pomogło w uzyskaniu umiejętności przedsiębiorczych i marketingowych, niezbędnych do wzrostu możliwości zatrudnienia i zwiększenia możliwości uzyskania dodatkowego dochodu.

BADANIE PODKREŚLA

- 60% respondentów z regionu podkarpackiego w Polsce uważa, że korzyści zdrowotne i brak sztucznych składników, są najbardziej motywującymi czynnikami do zakupu składników pochodzenia roślinnego,
- 40% respondentów z regionu Savinjska i Goriška na Słowenii, uważa pochodzenie produktu za czynnik najważniejszy,
- 30% respondentów ze słoweńskich i czeskich obszarów pilotażowych, kupuje „produkty z roślin dziko rosnących” ze względu na brak sztucznych składników.

Szkolenie terenowe w Kemes, region Ormánság, (Autor: Rózsa Takács Petrovicsné)

DOBRY PRZYKŁAD PO SZKOLENIU

W wyniku szkoleń przeprowadzonych w Południowych Morawach (Republika Czeska) w 2013 r. kobieta biznesu z Wyżyny Czesko-Morawskiej zainteresowała się założeniem własnego ośrodka skupu dzikich roślin, w tym owoców i roślin medycznych. Celem jest zapewnienie pracy ludziom ze społeczności w najniekorzystniejszej sytuacji finansowej, jak również sprzedaż surowców firmom przetwórczym.

Ma ona już część środków finansowych i szuka odpowiednich pomieszczeń dla ośrodka skupu. Zawarła umowę z dwoma szkołami podstawowymi w regionie i rozpowszechnia informacje wśród mieszkańców okolicznych wiosek. Jest również w kontakcie z Uniwersytetem Mendla w celu dalszego rozwoju jej planu biznesowego, którego głównym założeniem jest utrzymanie właściwej ilości zbieranych gatunków wymaganych, aby biznes był opłacalny. Dalsze wsparcie może obejmować pomoc przy umowie między jej działalnością i szkołami podstawowymi w sprawie gatunków roślin, ich jakości i ilości.

INWESTYCJE POKAZOWO-WYSTAWIENNICZE

Obiekty demonstracyjne przeznaczone do celów edukacyjnych i szkoleń, a także promocji projektu, zostały wykonane na czterech obszarach pilotażowych projektu „Traditional and wild” i obejmowały:

- budowę wiejskiego domu ludowego i urządzenie sali wystawowej w centrum wsi Kunadacs (Węgry),
- urządzenie sali wystawowej w Skansenie Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej (Polska), przedstawiającej religijne aspekty i przesady dotyczące dzikich roślin,
- założenie ogrodów ziołowych i laboratorium na skalę pilotażową w Północnym Primorska (Słowenia),
- zakup i montaż urządzenia do suszenia roślin na małą skalę, stosowanego w produkcji wysokiej jakości roślin medycznych w Lednice (Republika Czeska).

Korzyścią płynącą z tych wszystkich przedsięwzięć jest to, że będą one własnością lokalnych mieszkańców. Wśród nich są tradycyjne kolektory dzikich roślin, które umożliwią odbycie praktycznego szkolenia, dającego specyficzne umiejętności wykorzystania roślin także poza okresem trwania projektu. Będą one również wykorzystywane do celów edukacyjnych przez uczniów i studentów, a także turystów i odwiedzających. Dodatkową korzyścią całego projektu jest ogólny rozwój i udoskonalenie istniejącego modelu społeczno-ekonomicznego, w celu wprowadzenia zmian na zmarginalizowanych, wiejskich obszarach Europy Środkowej.

OPRACOWANIE MODELI PRODUKTÓW

Dla podkreślenia oryginalnych i niepowtarzalnych wartości tradycyjnych, lokalnych produktów; partnerzy projektu opracowali modele produktów w ekskluzywnych opakowaniach, wykorzystując składniki roślin dzikich z każdego obszaru pilotażowego. Partnerzy projektu zachęcili lokalne społeczności wiejskie do dalszego działania, poprzez promocję produktów modelowych, jako przykład dobrych praktyk oraz w celu generowania dodatkowego źródła dochodu.

Szczegółowy opis każdego modelu produktu i jego wykonania jest przedstawiony w części poświęconej „Obszarom pilotażowym” tego raportu.

ZRÓWNOWAŻONE POZYSKIWANIE ROŚLIN DZIKO ROSNĄCYCH

Pierwszym działaniem w celu zabezpieczenia zrównoważonego pozyskiwania dzikich roślin, było opracowanie listy najważniejszych gatunków roślin, mających potencjał rozwojowy i certyfikat. Lista zawiera popularne, ale równocześnie bardzo wartościowe dzikie rośliny, tradycyjnie wykorzystywane przez grupę docelową, w tym społeczność romską, bezrobotnych, osoby starsze i kobiety w krajach uczestniczących. Tymi priorytetowymi gatunkami roślin były: Jałowiec pospolity *Juniperus communis*, Nawłóć *Solidago canadensis*, Bez czarna *Sambucus nigra*, Brzoza brodawkowata *Betula pendula*, Borówka czarna *Vaccinium myrtillus*, Skrzyp polny *Equisetum arvense*, Orzech włoski *Juglans regia*, Malina właściwa *Rubus idaeus*, Pokrzywa zwyczajna *Urtica dioica* i Róża dzika *Rosa canina*.

W 2012 r., TRAFFIC i WWF Węgry przyczyniły się do finalizacji raportu analizy sytuacji najważniejszych gatunków. Analiza sytuacji każdego gatunku obejmowała badanie możliwości pozyskiwania oraz zasady ochrony gatunku, w tym określenie stopnia ochrony wybranych gatunków, opierające się na wiedzy formy zbieractwa, intensywność zbioru i stopień regeneracji gatunku w oparciu o wytyczne zawarte w Standardzie FairWild. Wyniki te zostały przedstawione przez partnerów i ekspertów podczas międzynarodowego szkolenia, dotyczącego oceny zasobów i kształtowania środowiska na spotkaniu w Lokve, na Słowenii we wrześniu 2012 r. Wyniki stanowiły podstawę do opracowania konkretnych materiałów szkoleniowych dla zbieraczy oraz tło dla dalszego wdrażania zasad zrównoważonego pozyskiwania dzikich roślin.

Warsztaty na temat zrównoważonych praktyk pozyskiwania roślin w Europie Środkowej, były zorganizowane przez TRAFFIC i WWF Węgry w październiku 2013 r. W warsztatach wzięło udział 19 uczestników, w tym partnerzy projektu, przedstawiciele rządu (Węgierskie Ministerstwo Obszarów Wiejskich) i organizacji międzynarodowych (Organizacja Żywności i Rolnictwa Narodów Zjednoczonych (FAO) oraz Stowarzyszenie na rzecz Roślin Medycznych i Aromatycznych w Krajach Europy Południowo-Wschodniej (AMAPSEEC), by omówić związek między tradycyjnymi formami pozyskiwania dzikich roślin i ochroną zasobów w Europie Środkowej.

Warsztaty na temat zrównoważonych praktyk pozyskiwania, Budapeszt 2013 (Autor: Peter Radacsi)

Warsztaty podsumowały pracę uczestników projektu nad ustanowieniem inicjatyw pilotażowych dla zrównoważonego zarządzania zbiorem dzikich roślin i budowania potencjału lokalnych mieszkańców w Europie Środkowej. Uczestnicy stwierdzili, że ekologiczna równowaga zbioru dzikich roślin w regionie jest istotną kwestią, obecnie głównym problemem jest równowaga społeczna i gospodarcza praktyk pozyskiwania dzikich roślin oraz ich wpływ na pozyskanie środków utrzymania dla zbieraczy.

Rozwiązanie tego problemu jest trudne, wymaga współpracy między różnymi departamentami rządowymi, obejmuje szkolenia zbieraczy, dostarczenie możliwości zatrudnienia i jednoczesne monitorowanie ekologicznej równowagi dzikich roślin. W związku z tym aktualizacje, związane z pozyskiwaniem dzikich roślin na obszarach pilotażowych projektu Traditional and wild w Europie Środkowej, zostały uznane za przydatne do udostępnienia zarówno w regionie jak i poza nim.

CERTYFIKACJA FAIRWILD

Chociaż certyfikacja FairWild nie była częścią rezultatów projektu, jest kilka przedsiębiorstw w regionie, które wdrożyły certyfikację w celu nawiązania handlu z zagranicznymi partnerami. Certyfikacja FairWild może stanowić dodatkową wartość dla producentów w Europie Środkowej, zwłaszcza biorąc pod uwagę, że wartość produktów z certyfikatem FairWild rośnie.

RUNO sp. z o.o. jest podmiotem w Polsce, mającym do czynienia z ziołami i przetwarzającym surowce ziołowe, posiada certyfikaty dla czterech dzikich roślin (Pokrzywy zwyczajnej *Urtica dioica*, Bzu czarnego *Sambucus nigra* Mniszka lekarskiego *Taraxacum officinal* oraz Lipy drobnolistnej *Tilia cordata*). Dzikie zioła są zbierane poprzez sieć ośrodków skupu w okolicy Puszczy Białowieskiej, jednej z ostatnich i największej części zachowanej puszczy, która kiedyś rozciągała się wzdłuż Niziny Europejskiej. Zbieracze czerpią korzyści z uczciwych cen za zebrane dobra oraz dzięki udziałowi w Funduszu FairWild Premium (priorytety dla rozwoju społeczności). Końcowe produkty wykorzystujące polskie składniki, są produkowane w USA, natomiast w sprzedaży są między innymi w USA, Kanadzie i Japonii. Więcej szczegółów na temat certyfikacji FW znajdziesz na: www.fairwild.org.

WYNIKI PROJEKTU

OBSZAR PILOTAŻOWY 1: REGION FELSŐ-KISKUNSÁG, WĘGRY

TŁO

Miejscem wyznaczonym na przeprowadzenie tego studium przypadku było Kunadacs, bardzo tradycyjna, węgierska wioska rolnicza, położona na Wielkiej Nizinie Węgierskiej. Jest ona położona w regionie Felső-Kiskunság w komitacie Bács-Kiskun. Gospodarka wioski opiera się głównie na rolnictwie. Na tym obszarze pilotażowym było dwóch partnerów, a mianowicie:

- **Władza Lokalna Wsi Kunadacs;** Gmina wsi została zaangażowana w realizację projektu;
- **Wydział Roślin Medycznych i Aromatycznych, Uniwersytet Korwina w Budapeszcie;** partner wiodący projektu, który również brał udział w działaniach na tym obszarze pilotażowym. Wydział jest wiodącą jednostką naukową z zakresu roślin medycznych w Europie Środkowej. W jego kompetencji znajduje się ocena populacji dzikich roślin, opracowanie metod uprawy dzikich roślin i rozwój podstawowych metod przetwarzania. Wydział posiada rozległe i silne kontakty z ziołowymi i farmaceutycznymi producentami oraz stowarzyszeniami, a także z władzami publicznymi na Węgrzech.

Docelowymi gatunkami roślin, wybranymi dla tego obszaru pilotażowego są:

- Bez czarny *Sambucus nigra*,
- Pokrzywa zwyczajna *Urtica dioica*,
- Jałowiec pospolity *Juniperus communis*.

O wyborze gatunków zdecydowali przedstawiciele Gminy Kundacs, po zasięgnięciu opinii ekspertów z pobliskiego Parku Narodowego Kiskunság (KNP). Gatunki te występują obficie w regionie, z łatwością podlegają podstawowemu przetworzeniu po zbiorze.

Pozyskiwanie roślin dziko rosnących było bardziej powszechne w regionie Felső-Kiskunság w latach 80. Obecnie pozostało kilka kolektorów, te spośród nich, które działają, przede wszystkim są wykorzystywane do użytku osobistego. W ostatnich latach w obszarze zaczęła przeważać uprawa ziół, w przeciwieństwie do zbieractwa dzikich roślin. Jednak pomimo tego trendu, istnieje w Kundacs zainteresowanie rozwojem naturalnego zbieractwa, a mieszkańcy potwierdzili, że nadal lubią pracować z roślinami dziko rosnącymi.

Głównym wyzwaniem dla lokalnych zbieraczy jest znalezienie ośrodka skupu, w którym mogliby sprzedać swoje surowce. Nie ma obecnie ośrodków skupu w Felső-Kiskunság.

WYNIKI

SZKOLENIA

W sumie w czterech zorganizowanych szkoleniach, wzięło udział 29 osób. Szkolenia te odbyły się we wsiach Kundacs i Vanyarc. Omawianymi tematami były:

- Wiedza ogólna i aspekty wykorzystania dzikich roślin,
- Zrównoważone pozyskiwanie roślin dziko rosnących.

Podczas tych warsztatów uczestnicy zapoznali się z niektórymi olejkami eterycznymi i mieli możliwość przygotowania prostych produktów spożywczych ze składników z dzikich roślin. Ważnym wynikiem warsztatów było to, że po szkoleniu stało się jasne, że obszar ma bogate dziedzictwo słownej wiedzy o dzikich roślinach, jak również to, że jest ona wciąż przekazywana z pokolenia na pokolenie.

Owoce Bzu czarnej (Autor: Partnerzy "Traditional and wild")

WSPÓŁPRACA UNIwersYTETU KORWINA W BUDAPESZCIE I PARKU NARODOWEGO KISKUNŚÁG

Uniwersytet Korwina był zainteresowany oceną gęstości występowania niektórych dzikich roślin w **Parku Narodowym Kiskunság**. Jednemu z ekspertów z Parku został przypisany obowiązek badania gęstości występowania Pokrzywy Zwyczajnej, Prawoślazu lekarskiego *Althaea officinalis* i innych pospolitych gatunków.

Kolejnym tematem badań, który Wydział zakończył w ramach projektu, było badanie populacji Jałowca Pospolitego w Kundacs i metody jego zbioru. Badanie obejmowało analizę różnych metod zbioru owoców Jałowca i jak mogą one wpływać na jakość oraz ilość produktu, jak również na zachowanie równowagi populacji roślin dzikich.

INWESTYCJE

W trakcie projektu główną inwestycją była budowa „wiejskiego domu ludowego” i urządzenie sali wystawowej w centrum wsi Kunadacs.

Pomysł budowy wiejskiego domu ludowego, miał służyć promocji tradycyjnych form wykorzystywania dzikich roślin i pomóc w zachowaniu tradycji kulturowych regionu Felső-Kiskunság. Będzie on wykorzystywany przez mieszkańców, uczniów, studentów i zwiedzających w celach edukacyjnych oraz w celu demonstracji tradycji zbierania dzikich roślin.

Dom posiada salę wystawową i sale szkoleniowe oraz niektóre z eksponatów, w tym suszone, dzikie rośliny, tradycyjne narzędzia, obrazki i plakaty ilustrujące dzikie rośliny, występujące w regionie. Sala szkoleniowa jest poświęcona tradycyjnym formom użycia i przetwarzania zebranych, dzikich roślin.

Dom jest położony w pobliżu KNP, gdzie zbieractwo dzikich roślin jest regulowane tak, aby chronić zasoby dzikich roślin i zarządzać ich pozyskiwaniem w strefie buforowej Parku Narodowego.

Władza lokalna Wsi Kunadacs zaoferowała stałe wsparcie przy organizacji przyszłych wydarzeń i warsztatów w wiejskim domu ludowym, do którego dostęp pozostanie bezpłatny dla ogółu społeczeństwa.

Wydarzenia w wiejskim domu ludowym, pomogą w promocji tradycyjnego zbierania dzikich roślin.

Dodatkowo pilotażowy, ziołowy ogród, został zlokalizowany w podziemiach Uniwersytetu Korwina w Budapeszcie w 2012 r., w celu uprawy najpowszechniejszych przypraw (takich jak Szałwia *Salvia officinalis* i Tymianek pospolity *Thymus vulgaris*). Ogród będzie utrzymywany przez Wydział Roślin Medycznych i Aromatycznych i będzie otwarty dla zwiedzających.

MODEL PRODUKTU I WYTYCZNE PRZED CERTYFIKACJĄ

Marmolady i dżemy są popularne w Felső-Kiskunság, wiele lokalnych rodzin ma swoje specjalne przepisy; marmolada z czarnego bzu jest szczególnie lubiana. Stosowanie Pokrzywy Zwyczajnej jest również szeroko rozpowszechnione.

Modelami produktów na tym obszarze pilotażowym były:

- Marmolada z Czarnego bzu
- Herbata z suszonych liści pokrzywy.

Tradycyjne zastosowanie dzikich roślin, wyposażenie „wiejskiego domu ludowego” w Kunadacs (Autor: Kristina Rodina)

Marmolada z czarnego bzu i herbata z suszonych liści pokrzywy (Autor: József Szántai)

Produkty te zostały opracowane przez dwie rodziny z regionu, ich dalszy rozwój może zapewnić możliwość lokalnego zatrudnienia. W wyniku rozwoju i dzięki wsparciu Fundacji Felső-Kiskunsági Gazdaságfejlesztő, te dwa produkty uzyskały znak towarowy „KISKUN Védjegy” (Znak towarowy KISKUN). Już teraz mogą być używane jako punkt odniesienia dla innych, którzy chcą opracowywać podobne produkty, otrzymywane z dzikich roślin.

W 2012 r. Fundacja Felső-Kiskunsági Gazdaságfejlesztő (FELGA), zlokalizowana we wsi Kunadaes, rozpoczęła projekt „Rozwój rynku dla lokalnych producentów z regionu Kiskunság”. Projekt miał na celu wzmocnienie rynków lokalnych i ustanowienie w regionie nowego, lokalnego znaku towarowego KISKUN dla lokalnych produktów, takich jak: mięso, owoce i warzywa, ziołowe herbaty, miód i wiele innych produktów zrobionych ze składników dzikich roślin. Obecnie 16 produktów zostało opracowanych pod znakiem towarowym KISKUN. Do końca czerwca 2014 r. zostanie wprowadzonych 45 produktów na lokalny rynek regionu Kiskunság.

OBSZAR PILOTAŻOWY 2: REGION ORMÁNSÁG, WĘGRY

TŁO

Obszar Ormánság jest położony w południowo-zachodniej części Węgier, w komitacie Baranya. Komitat Somogy znajduje się na zachodzie, podczas gdy rzeka Drawa leży na południu, wyznaczając granicę z Chorwacją. 11 wiosek stanowiących integralną część Ormánság zostało wybranych z tego obszaru: Adorjás, Bogdása, Drávafok, Drávakeresztúr, Drávasztára, Drávaiványi, Felsőszentmárton, Kemse, Kémes, Markóc i Sósvertike.

Działania na tym obszarze pilotażowym były zarządzane przez Południowo-Zadunajskie Centrum Zasobów Regionalnych Non-Profit Ltd, jedną z jednostek Regionalnego Zarządu Ministerstwa Spraw Społecznych i Zatrudnienia. Docelowym gatunkiem wybranym na tym obszarze, został Bez czarny *Sambucus nigra*. Posiada on szeroki zakres zastosowań takich jak: medyczne, aromatyczne, barwiące oraz kuchenne. Tradycyjnie był ważną rośliną medyczną, używaną przez lud wiejski; w rzeczywistości był nawet określany „apteką dla ubogich”.

Zrównoważone pozyskiwanie roślin dziko rosnących i regulacje

Zbieractwo dzikich roślin na Węgrzech jest regulowane Ustawą o Ochronie Przyrody, która zakazuje zbierania roślin chronionych. Co więcej pozyskiwanie dzikich roślin w miejscach chronionych, jest możliwe tylko za zgodą właściwych władz, takich jak Zarząd Inspektoratu Środowiska, Przyrody i Gospodarki Wodnej oraz Dyrekcja Parku Narodowego Danube-Drava. Zgodnie z Ustawą o Lasach zbieranie dzikich roślin na obszarach nieobjętych ochroną, jest dozwolone, jakkolwiek zbieranie dzikich roślin w lasach państwowych, nie może przekroczyć ilości niezbędnej wyłącznie na użytek osobisty oraz nie może zagrażać bioróżnorodności lasu. Zbierający muszą płacić podatek jeśli pozyskują więcej niż pewną ilość roślin.

Południowo-Zadunajskie Centrum Zasobów Regionalnych Non-Profit Ltd oferuje lokalnym władzom wiedzę w zakresie realizacji subsydiowanych programów społecznych na obszarach wiejskich. Posiada doświadczenie w przeprowadzaniu z powodzeniem szerokiego zakresu szkoleń i tworzeniu możliwości zatrudnienia dla lokalnych, zmarginalizowanych grup, w tym osób zaangażowanych w zbieractwo dzikich roślin.

Mimo, że Bez czarny nie jest chroniony na Węgrzech, podczas zbioru jakichkolwiek dzikich roślin i ziół odpowiednie przepisy dotyczące ochrony przyrody i lasów muszą być przestrzegane. Ponadto zbieractwo dla celów handlowych wymaga licencji.

Zbieracze z Ormánság dostarczają na podstawie licencji handlowej szereg surowców do nabywcy, który produkuje w tym regionie certyfikowane przez FairWild składniki. Większość surowców roślinnych jest sprzedawana i eksportowana do Europy Zachodniej. Istnieją oczekiwania, że w przyszłości dzięki strategii sektorowej wartościowych roślin medycznych (MAPs) i inwestycją, będzie możliwe uzyskanie większej wartości dodatkowej dla Węgier.

Na podstawie badania przeprowadzonego na tym obszarze pilotażowym, ustalono, że 28 lokalnych zbieraczy z trzech wsi, a mianowicie z Adorjás, Drávaiványi i Kemse, jest zaangażowanych w pozyskiwanie dzikich roślin dla Schmidt & CO. Kft., przedsiębiorstwa produkującego certyfikowane przez FairWild składniki (takie jak Prawoślaz lekarski *Althaea officinalis*, Przytulnia czepna *Galium aparine*, Róża *Rosa canina*, Jeżyna *Rubus fruticosus*, Pokrzywa zwyczajna *Urtica dioica* i inne).

Schmidt & CO. Kft, Baksa, Węgry (Autor: Kristina Rodina)

WYNIKI

SZKOLENIA

Cztery imprezy szkoleniowe odbyły się podczas trwania projektu i miały miejsce w Kémes i Vajszló, w sumie wzięło w nich udział 53 uczestników. Omawianymi tematami były:

- Zrównoważone pozyskiwanie i wykorzystywanie dzikich roślin leczniczych i ziół; została zapewniona wiedza o roślinach i o zbiorze roślin. Przedyskutowano również sposób opracowania produktu, możliwości marketingowe i przedsiębiorcze;
- Znaczenie i zasady zrównoważonego pozyskiwania dzikich roślin, zostało zapewnione praktyczne wykorzystanie wiedzy teoretycznej.

Uczestnicy otrzymali podstawową wiedzę na temat ziół medycznych i przypraw oraz otrzymali informacje o ich wykorzystaniu. Wielu z nich rozważało rodzinne wykorzystanie tej wiedzy, niektórzy zastanawiali się nad zastosowaniem wiedzy w celach przedsiębiorczych.

Szkolenie w Vajszló (Autor: Rózsa Takács Petrovicsné)

MODEL PRODUKTU I WYTYCZNE PRZED CERTYFIKACJĄ

Czarny bez jest jednym z najbardziej rozpoznawalnych i najczęściej wykorzystywanych dzikich roślin medycznych w tym regionie. Z tego powodu została opracowana tradycyjna, drewniana skrzynka zawierająca próbki produktów z Czarnego bzu. Skrzynka zawiera suszone kwiaty, herbaty ziołowe, miodowy syrop z czarnego bzu i nalewki. Skrzynka również zawiera terminarz zbioru dzikich roślin wraz z różnymi recepturami.

Ponadto opracowano studium metodologiczne, opisujące proces uzyskania certyfikatu BIO, przyznawanego produktom, zrobionym z medycznych i aromatycznych roślin (w tym dla modeli produktów).

Ważną częścią badania było uzyskanie praktycznych informacji dla rolników i przedsiębiorców, zainteresowanych utworzeniem nowych przedsiębiorstw ziołowych. W zamierzeniu ma to zachęcić więcej osób zbierających, przetwarzających i dostarczających zioła, które pracują z naturalnymi surowcami do przyjęcia bardziej ekologicznego podejścia i umożliwienia im zakwalifikowania się do grona certyfikowanych producentów ekologicznych.

Tradycyjna, drewniana skrzynka zawierająca próbki produktów z Czarnego bzu (Autor: Rózsa Takács Petrovicsné)

OBSZAR PILOTAŻOWY 3: WOJEWÓDZTWO PODKARPACKIE, POLSKA

TŁO

Tłem dla tego badania były malownicze wzgórza i lasy Płaskowyżu Kolbuszowskiego, położonego w województwie podkarpackim w południowo-wschodniej części Polski. Zidentyfikowano dziesięć ważnych obszarów pozyskiwania roślin dziko rosnących: Widełka, Styków, Przewrotne, Hucisko, Pogwizdów Stary, Raniżów, Lipnica, Dzikowiec, Werynia i Kłapówka.

Działania na tym obszarze pilotażowym były przeprowadzane i wspierane lokalnie przez Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju i Promocji Podkarpacia „Pro Carpathia”, z siedzibą w Rzeszowie. Stowarzyszenie ma duże doświadczenie w opracowywaniu programów na rzecz poprawy warunków życia na obszarach wiejskich i przewyciężaniu różnic dochodowych pomiędzy lokalnymi społecznościami.

Docelowymi gatunkami roślin, wybranymi dla tego obszaru pilotażowego były:

- Brzoza brodawkowata *Betula Pendula*,
- Skrzyp polny *Equisetum arvense*,
- Borówka czarna *Vaccinium myrtillus*.

Gatunki te zostały wybrane w wyniku badań naukowych i dyskusji botaników z Uniwersytetu Rzeszowskiego, uwzględniając fakt, że produkty wytwarzane na bazie tych gatunków, są już obecnie produkowane lokalnie. Ponadto mimo, że niektórzy nabywcy są aktywni w regionie (np. osoby zbierające borówki, sprzedają je lokalnym przedsiębiorstwom przetwórczym), nie ma spółdzielni na szczeblu lokalnym, lub jakichkolwiek podmiotów prawnych, które regulowałyby lub kontrolowały równowagę zbiorów dzikich roślin. Nie istnieją żadne pisemne zapisy, dotyczące praktyki zrównoważonego zbierania roślin dziko rosnących.

W konsekwencji wykorzystywane narzędzia, stosowane do zbiorów borówek (grzebień), mogą być szkodliwe dla krzewów.

WYNIKI

SZKOLENIA

Ogólnie przeprowadzono trzy oddzielne szkolenia, w sumie z 90 uczestnikami. Pierwsze dwa odbyły się w Kolbuszowej, a trzeci we wsi Rabe w Bieszczadach. Zajęcia były prowadzone przez pracowników Uniwersytetu Rzeszowskiego i pracownika Bieszczadzkiego Parku Narodowego.

Omawianymi tematami były:

- Identyfikacja oraz zrównoważone pozyskiwanie i przetwarzanie dzikich roślin wraz z możliwością sprzedaży surowców na rynku podkarpackim;
- Zrównoważone pozyskiwanie surowca podczas „martwych” sezonów: jesień, zima, wczesna wiosna. Uczestnicy mieli szansę nauczyć się jak rozpoznawać gatunki roślin po sezonie i jak je zbierać prawidłowo, zgodnie z zasadami dobrych praktyk i zrównoważonego pozyskiwania surowca.

Ważnym wynikiem tego szkolenia jest to, że zarówno zdobyta wiedza techniczna, dobre praktyki jak i wyuczone zasady, będą wykorzystane w praktyce do celów osobistych oraz handlowych.

Brzoza brodawkowata (Autor: Partnerzy „Traditional and wild”)

Szkolenie w Kolbuszowej, województwo podkarpackie (Autor: Malgorzata Draganik)

INWESTYCJE

W okresie trwania projektu, główną inwestycją było stworzenie sali wystawowej w Skansenie Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej, zawierającej religijny i zabobonny aspekt dzikich roślin. Obejmowała ona zakup suszarki do dzikich roślin oraz mebli do sali wystawowej.

Jednym z głównych celów wystawy jest pomoc w utrzymaniu i promowaniu dziedzictwa w zakresie zbioru dzikich roślin w regionie zarówno w mowie jak i w piśmie. Zakłada się, że pomoże to w promocji tradycyjnych form zbierania dzikich roślin oraz w rozpowszechnianiu wiedzy oraz informacji, jak również zapewni praktyczne szkolenie z zakresu technik uprawy oraz stosowanie właściwego sprzętu przetwórczego.

Salę wystawową odwiedziło już wiele klas z okolicznych placówek oświatowych (głównie szkół podstawowych), jak również turystów. Stworzenie sali wystawowej było możliwe dzięki współpracy ze Skansenem Muzeum Kultury Ludowej, z którym to została podpisana umowa. Niniejsza umowa pozostaje w mocy przynajmniej do kwietnia 2019 r.

MODEL PRODUKTU I WYTTCZNE PRZED CERTYFIKACJĄ

Owoce Borówki czarnej występują obficie w tym regionie, w związku z tym powstaje wiele produktów z nich wytwarzanych, są one produkowane i pozyskiwane lokalnie. Z tego powodu do projektu na model produktu wybrano:

- Dżem borówkowy,
- Suszone owoce borówki czarnej.

Zostały one opracowane przez AWB Alina Becla, lokalne przedsiębiorstwo, mające doświadczenie w wytwarzaniu produktów z roślin dziko rosnących.

Konsekwentnie dla modeli produktów opracowano wytyczne przed certyfikacją, jak miało to miejsce w przypadku innych produktów ze składnikami dzikich roślin. Wytyczne te zawierają informacje na temat uzyskania certyfikatów takich jak BIO, Certyfikat Rolnictwa Ekologicznego oraz FairWild, wszystkie z nich mogą zostać uzyskane dla modeli produktów.

W przyszłości model ten może być zaadoptowany przez inne przedsiębiorstwa, opracowujące produkty pozyskiwane z dzikich roślin. Dokument jest dostępny na stronie internetowej projektu i będzie wysłany do odpowiednich przedsiębiorstw, które już działają w prowincji (np. Bomex, Cmol-frut oraz AWB) i zostały uznane za potencjalnych kandydatów do tego typu certyfikatów.

Dżem borówkowy i suszone owoce borówki czarnej (Autor: Małgorzata Draganik)

OBSZAR PILOTAŻOWY 4: KOZJANSKO I DRAVINJSKO, SŁOWENIA

TŁO

Obszarem pilotażowym dla tego studium przypadku był pagórkowaty i górzysty region południowo-wschodniej Słowenii, obejmujący obszary Kozjansko i Dravinjsko. Region ten ma duże rozproszenie osadnictwa i znaczące ludności, obejmuje on gminy: Dobje, Šentjur, Slovenske Konjice, Vitanje, Dobrna, Zreče i Oplotnica.

Partnerem projektu była Agencja Rozwoju Regionalnego w Kozjansku. Nadzoruje ona rozwój ośmiu gmin w Słowenii i jest odpowiedzialna za plany rozwoju lokalnego i regionalnego, zrównoważony rozwój sektora rolnego i ekoturystyki.

Docelowymi gatunkami roślin, wybranymi dla tego obszaru pilotażowego były:

- Bez czarny *Sambucus nigra*,
- Orzech włoski *Juglans regia*.

Te dwie rośliny zostały wybrane, ponieważ mają długą tradycję w słoweńskiej kulturze oraz mają dobry potencjał rynkowy. Nie ma obecnie ustalonych kanałów sprzedaży dla obu roślin na tym obszarze.

Bez czarny i Orzech włoski rosną swobodnie na obszarze pilotażowym, nie ma również przepisów dotyczących zbioru chyba, że stanowią one część roślinności gospodarstwa rolnego. W takich przypadkach należą one do właścicieli gruntów i zazwyczaj są zbierane przez nich oraz stanowią część działalności gospodarstwa rolnego. Jest to poświadczane przez sprzedaż orzechów włoskich, oferowanych przez wiele gospodarstw rolnych jako własne produkty na rynku, lub w bezpośredniej sprzedaży. Orzechy włoskie wchodzi w skład wielu tradycyjnych produktów kulinarnych, takich jak ciasta, wyroby cukiernicze i chleb. Ponadto w postaci oleju tłoczonego z orzechów włoskich, ich sprzedaż staje się ekonomicznie tym bardziej istotna, im więcej gospodarstw rolnych tłoczy olej z orzechów, jest to działalność uzupełniająca na rynek i sprzedaż bezpośrednią.

Podobnie Czarny bez jest stosowany do wielu lokalnych, tradycyjnych produktów ziołowych, takich jak syrop z bzu, herbata, soki i dżemy. Istnieje spore zainteresowanie tego typu produktami na rynku ekologicznym.

Chociaż obecnie nie ma zbieraczy prowadzących dużą działalność handlową na obszarze pilotażowym, wszyscy sprzedawcy i producenci produktów pochodzenia roślinnego muszą być zarejestrowani przez lokalny samorząd. Mimo, że nie ma dużych producentów ziół, istnieją przedsiębiorcy, którzy rozwijają swój biznes na małą skalę.

Orzech włoski
(Autor: Partnerzy
„Traditional and
wild”)

WYNIKI

SZKOLENIA

Zostały zorganizowane cztery warsztaty, w których łącznie wzięło udział 96 osób. Warsztaty odbyły się w Oplotnica, Dobrina, Vitanje i Dobje. Omawianymi tematami było zastosowanie ziół i zasady zrównoważonego zbierania dzikich ziół. Warsztaty obejmowały różne sposoby wykorzystania ziół, w tym również ich kulinarne zastosowania. Uczestnicy poznali zasady zrównoważonego zbierania dzikich ziół i w jaki sposób „chwasty” i kwiaty stokrotek mogą być jadalne.

Dwa kolejne warsztaty zostały zorganizowane w Szkole Podstawowej w Slivnica i w Szkole Podstawowej w Loka pri Žusmu, były one prowadzone przez Stowarzyszenie Etno-Eko.

Warsztaty nosiły tytuł „Od Ziarna do Chleba”, dzieci były uczone znaczenia ziół w przygotowaniu żywności. Przygotowały również różne tradycyjne, słoweńskie produkty piekarskie z mąki. W tych warsztatach uczestniczyło 27 osób, były to dzieci i nauczyciele z obszaru Kozjansko.

Ważnym efektem tego szkolenia było przedstawienie kobietom i młodym ludziom na wsi praktyki zbierania ziół, jako formy biznesu i możliwości rozwoju kariery.

MODEL PRODUKTU I WYTYCZNE PRZED CERTYFIKACJĄ

Ze względu na wzrastający poziom świadomości wśród ludzi na temat korzyści zdrowotnych takich produktów jak olej z orzechów włoskich, modelem produktu dla tego obszaru pilotażowego był 100% olej z orzechów włoskich w 250ml ciemnej butelce.

Olej został wyprodukowany przez Panią Romanca Rečnik, jako dodatkowa działalność, w lokalnym gospodarstwie gospodarczym na obszarze pilotażowym.

Pięćdziesiąt butelek zostało wyprodukowanych, jako udział w promocji produktu i podniesienie rangi projektu w Słowenii. W przyszłości producent otrzyma możliwość zaprezentowania produktu za darmo na targach i rynku oraz jako materiału promocyjnego ze znakiem towarowym Green Sheaf. Bogaty w witaminy i minerały olej jest używany lokalnie do obniżenia ciśnienia krwi i cholesterolu, jak również do poprawy ogólnego stanu zdrowia. Olej z włoskich orzechów znajduje również szersze zastosowanie w kosmetyce i do celów kulinarnych.

Dla modelu produktu opracowano wytyczne przed certyfikacją, jak miało to miejsce w przypadku innych produktów ze składnikami dzikich roślin, zostały one skonstruowane przez zewnętrznych ekspertów, zajmujących się systemami certyfikacyjnymi w Słowenii i są dostępne na stronie internetowej Agencji Rozwoju Kozjansko. Wytyczne są przeznaczone dla każdego, kto chce prowadzić rolnictwo ekologiczne i otrzymać dla produktów certyfikat BIO. Wytyczne wyjaśniają również wymagane opisy na etykietach słoweńskich produktów ekologicznych.

W 2011 r. Agencja Rozwoju Kozjansko podpisała „Deklarację w sprawie zrównoważonego rozwoju regionu Savinjska”, który obejmuje obszar pilotażowy wraz z siedmioma innymi gminami, zlokalizowanymi na obszarze Kozjansko i Dravinjsko. Projekt „Traditional and wild” jest wymieniony w Deklaracji w dziale „Zrównoważone działania w regionie Savinjska”. Jest wymieniony jako jeden z pozytywnych wkładów w rozwój obszarów wiejskich przez Agencję Rozwoju Kozjansko. Najważniejsze wyniki i wyciągnięta z nich lekcja w obszarze pilotażowym Kozjansko i Dravinjsko, będą miały wpływ na dalszy, zrównoważony rozwój obszarów wiejskich w regionie.

Warsztaty w szkole podstawowej w Slivnica (Autor: Elena Zupanc)

Olej z orzechów włoskich (Autor: Malgorzata Draganik)

OBSZAR PILOTAŻOWY 5: PÓŁNOCNA PRIMORSKA, SŁOWENIA

TŁO

Obszarem pilotażowym dla tego studium przypadku były dziewicze lasy i doliny Banjšice i Trnovo, które można znaleźć w południowo-zachodniej części regionu Północna Primorska w Słowenii.

Działania na tym obszarze pilotażowym były przeprowadzone i wspierane lokalnie przez Fundację BiT Planota. Fundacja ma duże doświadczenie w opracowywaniu programów rozwoju wsi oraz rozwoju społecznego obszarów wiejskich i już w przeszłości przyczyniła się do promocji sektora dzikich roślin, biorąc udział w podobnych projektach europejskich.

Docelowymi gatunkami roślin, wybranymi dla tego obszaru pilotażowego były:

- Pokrzywa zwyczajna *Urtica dioica*,
- Malina właściwa *Rubus idaeus*.

Gatunki te zostały wybrane, ponieważ są one powszechne na tym obszarze i istnieje lokalne zapotrzebowanie na produkty zrobione z ich składników. Malina właściwa jest powszechnie używana w napojach i produktach żywnościowych, podczas gdy Pokrzywa zwyczajna jest wykorzystywana zarówno do celów kulinarnych, jak i medycznych.

Nie ma specjalnych przepisów, regulacji, czy wymogów administracyjnych na tym obszarze, które dotyczyłyby zbioru wymienionych gatunków dzikich roślin, dlatego ich pozyskiwanie jest dozwolone.

W rzeczywistości „Ustawa o Lasach Republiki Słowenii” wyraźnie stwierdza, że właściciele gruntu muszą umożliwić zbieranie leśnych owoców i ziół chyba, że właściciel gruntu zbiera je w ramach zarejestrowanej działalności gospodarczej.

W ciągu ostatnich dziesięciu lat nastąpił wzrost działań uzupełniających na obszarach wiejskich, zwłaszcza w odniesieniu do agroturystyki. Ta dodatkowa działalność jest szansą na wzrost gospodarczy. Obecnie w regionie nie ma spółdzielni, działających w zakresie pozyskiwania dzikich roślin, w związku z tym dzikie rośliny są zazwyczaj zbierane przez osoby prywatne do osobistych celów kulinarnych lub terapeutycznych.

WYNIKI

SZKOLENIA

W sumie przeprowadzono dziewięć osobnych szkoleń w Kobarid, Deskie, Grgarske Ravne i Nova Gorica, łącznie wzięło w nich udział 121 osób. Wszyscy uczestnicy pochodzili z obszaru pilotażowego, lub z pobliskich okolic.

Omawianymi tematami były:

- Przygotowanie napojów z dzikich roślin, wraz z dobrymi praktykami sadzenia i zbierania dzikich roślin. Celem tych warsztatów było przekazanie uczestnikom podstawowych informacji na temat uprawy, przetwarzania i różnych zastosowań dzikich roślin.
- Przygotowanie naturalnych produktów, w tym mydła, maści i destylowanych olejków eterycznych. Celem tych warsztatów było dostarczenie uczestnikom wiedzy i umiejętności do wytwarzania produktów z roślin dziko rosnących.

*Pokrzywa
zwyczajna (Autor:
Partnerzy
„Traditional and
wild”)*

Ważnym wynikiem tego szkolenia był znaczący wzrost zainteresowania w stosunku do uprawy i zastosowania dzikich roślin, pojawiły się też prośby przeprowadzenia dodatkowych warsztatów, obejmujących praktyczne umiejętności oraz wiedzę niezbędną do wytwarzania produktów z roślin dziko rosnących. W nawiązaniu do tego szkolenia 12 osób używa teraz swoich nowo nabytych umiejętności, do wytwarzania nowych (lokalnych) produktów z roślin dziko rosnących, które pozwolą im na pozyskanie dodatkowego dochodu.

INWESTYCJE

Kluczową inwestycją tego projektu było stworzenie siedmiu ziołowych ogrodów wystawowych, które będą wykorzystywane w celach szkoleniowych i edukacyjnych. Największy ogród wystawowy będzie utrzymywany przez Fundację BiT Planota, dwa przez lokalne szkoły, a cztery przez lokalne NGO-sy i Międzygminne Stowarzyszenie Niewidomych i Niedowidzących w Nova Gorica.

Oprócz tego został również zakupiony specjalistyczny sprzęt do przetwórstwa i kontroli jakości dzikich ziół. Został on zamontowany w Centrum Zielarskim „Zeliščni Center” w Grgarske Ravne w Grgar.

Celem ogrodów wystawowych jest:

- zwiększenie zainteresowania uczniów, studentów, mieszkańców i turystów dzikimi roślinami,
- zapewnienie podstawowych informacji na temat lokalnych ziół i innych roślin dziko rosnących,
- zapewnienie grupom docelowym możliwości pracy w ogrodach, tak, aby mogły się nauczyć praktycznych umiejętności, związanych z tradycyjną działalnością,
- zachowanie tradycji ludowych, związanych z roślinami.

Sprzęt do przetwarzania i kontroli jakości będzie publicznie dostępny dla beneficjentów projektu:

- edukacja i szkolenia,
- kontrola jakości składników roślin dziko rosnących,
- przetwarzanie dzikich roślin dla mieszkańców, którzy nie mają swojego własnego sprzętu.

Sprzęt w Centrum Zielarskim w zamierzeniu ma pozwolić lokalnym ludziom na przetwarzanie roślin dziko rosnących; ułatwi im to dostęp do rynku, a tym samym umożliwi dodatkowe zwiększenie dochodu rodzinnego. Fundacja BIT Planota będzie utrzymywać w dobrym stanie sprzęt po zakończeniu projektu.

Przykład dobrej praktyki i pracy zespołowej został dowiedziony, poprzez współpracę między członkami grupy i Międzygminnym Stowarzyszeniem Niewidomych i Niedowidzących w Nova Gorica. Członkowie dzielili się zdobytą wiedzą podczas szkolenia ze stowarzyszeniem, dzięki temu osoby niewidome i niedowidzące w regionie, pomagały w przygotowaniach i utrzymaniu założonych podczas projektu ogrodów ziołowych. Pomagali oni również w przygotowaniu produktów, otrzymywanych z dzikich roślin (tj. w suszeniu dzikich roślin, przygotowaniu mieszanek herbaty, destylacji olejków eterycznych itp.). W zamian za ich pomoc stowarzyszenie zostało nagrodzone proporcjonalną ilością wytwarzanego produktu.

MODEL PRODUKTU I WYTYCZNE PRZED CERTYFIKACJĄ

Na obszarze pilotażowym wystosowano publiczne zaproszenie do opracowania produktu, kryterium stanowiło, że produkt musi być utworzony z dzikich roślin i być nowatorski na regionalnym rynku.

Zostały opracowane dwa modele produktów:

- **„Łapacz snów” pachnąca poduszka**, zawierająca mieszaninę pachnących ziół, rosnących na obszarze pilotażowym. Użyte zioła to Lawenda wąskolistna *Lavandula angustifolia*, Macierzanka tymianek *Thymus vulgaris*, Melisa lekarska *Melissa officinalis*, Mięta pieprzowa *Mentha x piperita* oraz Rumianek pospolity *Matricaria chamomilla*. Poduszka ma pomagać użytkownikom w uzyskaniu dobrego snu, poprzez jego delikatne zaburzenia;
- **Herbata ziołowa**. Herbata zawiera ekstrakty z dzikich roślin, w tym z Pokrzywy zwyczajnej *Urtica dioica*, Czarnego bzu *Sambucus nigra*, Lipy szerokolistnej *Tilia platyphyllos*, Kminku zwyczajnego *Carum carvi* i Świerku pospolitego *Picea abies*.

Modele produktów zostały zaprojektowane przez prywatną firmę, zarejestrowaną jako lokalne przedsiębiorstwo społeczne. Wytyczne przygotowywane przed certyfikacją, określiły sposób uzyskania certyfikatu, przyznającego status ekologiczny produktom w Słowenii. Wytyczne obejmowały informacje o uzyskaniu certyfikatu dla produktów zebranych w środowisku naturalnym i certyfikatu dla produktów z upraw biodynamicznych. W przyszłości model może być zaadoptowany przez rolników i producentów uzyskujących produkty zarówno z roślin dzikich, jak i uprawnych.

„Łapacz snów”
pachnąca
poduszka (Autor:
Małgorzata
Draganik)

OBSZAR PILOTAŻOWY 6: POŁUDNIOWE MORAWY, REPUBLIKA CZESKA

TŁO

Obszar pilotażowy tego badania obejmował cztery peryferyjne mikroregiony w regionie Południowych Moraw. Jest to atrakcyjny obszar naturalnego piękna, położonego w południowo-wschodnim rogu Republiki Czeskiej. Tymi mikroregionami są Velké Opatovice, Nedvědice, Vranov (które graniczy z Austrią) i Hornácko (które graniczy ze Słowacją).

Dwóch partnerów było zaangażowanych w realizację tego studium przypadku:

- **Uniwersytet Mendla w Brnie**. Uniwersytet ma duże doświadczenie z zakresu rozwoju rolnictwa i wprowadzania nowych technologii pokrewnych. Ma dobre relacje z lokalnymi władzami oraz małymi i średnimi przedsiębiorstwami (MŚP), jak również posiada bogate doświadczenie we wspieraniu i promocji turystyki wiejskiej oraz agroturystyki, związanej ze zwiększeniem dochodów na wsiach w Republice Czeskiej i na Słowacji.
- **Regionalna Izba Rolna Południowych Moraw w Brnie**. Izba posiada własną sieć Regionalnych Centrów Informacji, powiązanych z centrami informacji turystycznej w regionie Południowych Moraw. Izba wnosi swój wkład w rozwój bliskich kontaktów z władzami publicznymi i innymi organizacjami w celu zapewnienia trwałości projektu.

Docelowymi gatunkami roślin, wybranymi dla tego obszaru pilotażowego były:

- Róża dzika *Rosa canina*,
- Pokrzywa zwyczajna *Urtica dioica*,
- Bez czarny *Sambucus nigra*.

Gatunki te zostały wybrane, ponieważ są charakterystyczne dla regionu, jak również dlatego, że są głównymi gatunkami, które są zbierane w Republice Czeskiej. Ponadto wiele z nich jest składnikami, używanymi przy wytwarzaniu lokalnych produktów, takich jak herbaty ziołowe. Są one produkowane w dużych ilościach przez firmy farmaceutyczne i spożywcze, które to z kolei rozprowadzają je na lokalnym rynku oraz przez apteki.

Zbieranie dzikich roślin jest dozwolone na tym obszarze i nie ma specjalnych systemów zarządzania w celu nadzorowania zrównoważonych praktyk. Ponadto zbieractwo roślin nie jest oficjalnie uznawane za zawód. Działalność generuje dodatek do głównego dochodu osób zbierających; nie jest to praca w pełnym wymiarze czasu. Przede wszystkim głównymi zaangażowanymi są emeryci, kobiety na urlopie macierzyńskim i dzieci w wieku szkolnym.

Tak długo jak rośliny nie są na prywatnych lub chronionych gruntach, zbieranie roślin dziko rosnących jest legalne. Zbierający mają obowiązek zadbać o las, jeśli wykorzystują jego zasoby oraz doradza się im unikanie obszarów, gdzie odbywają się specjalne projekty, takie jak wyrąb lasu. Obszary takie są ogłaszane do wiadomości publicznej z wyprzedzeniem przez władze lokalne.

WYNIKI

SZKOLENIA

W sumie zorganizowano siedem szkoleń, w których łącznie wzięło udział 956 osób. Wydarzenia te miały miejsce w Brnie, Strážnice i Letovice.

Głównymi omawianymi tematami były:

- Wiedza na temat gatunków docelowych – szkolenia były z zakresu botaniki, zrównoważonych metod zbierania, przetwarzania i przechowywania.
- Przepisy dotyczące przemysłu spożywczego, odnoszące się do zakupu i sprzedaży produktów ziołowych - w tym obowiązujące zasady i standardy, ustanowione w Republice Czeskiej i Europie.
- Przepisy prawne w przemyśle kosmetycznym, dotyczące Brzozy brodawkowej *Betula pendula* oraz Dziurawca zwyczajnego *Hypericum perforatum* – jak również aktualne wymogi prawne, dotyczące wprowadzania produktów kosmetycznych na rynek.
- Ochrona środowiska i prawo. Gatunki roślin Krwawnik pospolity *Achillea millefolium* i Dziewanna *Verbascum* spp. – w tym obowiązujące na obszarze przepisy oraz ochrona środowiska.
- Zasady zrównoważonego pozyskiwania roślin dziko rosnących, opierające się na szkoleniu WWF Węgry/TRAFFIC.

Owoce dzikiej róży
(Autor: Partnerzy
„Traditional and
wild”)

Oprócz tych kursów, szkolenia na temat roślin dziko rosnących i zrównoważonych praktyk pozyskiwania, zostały dostarczone do 11 innych lokalizacji.

Partnerzy tego projektu podjęli godny pochwały wysiłek, w celu edukacji ludzi za pomocą różnych seminariów szkoleniowych, rozpowszechniając informacje na temat zrównoważonych praktyk, które zostały opracowane w ramach projektu „Traditional and wild”.

SZKOLENIE PODKREŚLA

Udane i liczne szkolenia na tym obszarze pilotażowym były możliwe zarówno z powodu wcześniejszej aktywnej pracy partnerów projektu, jak i zaangażowania wszystkich zainteresowanych stron. Poniższe czynności pomogły w przeszkoleniu dużej liczby osób na tym obszarze pilotażowym, a mianowicie:

- Opracowanie bazy danych przez partnera z Uniwersytetu Mendla, przed przeprowadzeniem szkoleń na obszarze pilotażowym.
- Połączenie tej bazy danych z bazą danych przygotowaną przez Regionalną Izbę Rolną.
- Wysłanie zaproszeń na zbliżające się szkolenia do wszystkich osób z połączonej bazy danych. Zaproszenia zostały również zamieszczone na oficjalnej stronie projektu (język czeski) oraz na stronie Regionalnej Izby Rolnej.
- Zaproszenia zostały również wysłane do różnych, lokalnych organizacji pozarządowych, stowarzyszeń i grup z regionu, które były zainteresowane wsparciem projektu. Organizacje pozarządowe zapewniły niezbędne wsparcie do przygotowania szkoleń w różnych miejscach na obszarze pilotażowym. Te silne sieci współpracy zaowocowały wysoką liczbą ludzi, która została przeszkolona.

Około 60% uczestników zakończyło wszystkie seminaria i uzyskało certyfikat. Otrzymane informacje zwrotne sugerują, że uczestnicy byli zainteresowani projektem, chociaż istniały obawy o to, jak najlepiej postępować mając na uwadze finansową wykonalność i społeczną rentowność.

Innym pozytywnym osiągnięciem wniesionym przez ten program szkoleniowy, była liczba osób, które projekt zainspirował. Niektóre indywidualne osoby oraz przynajmniej jedna grupa zasygnalizowały, że chciałyby rozpocząć własną działalność gospodarczą.

Szkolenie w Straznice (Autor: Eva Chromeckova)

Szkolenie w Uhrice (Autor: Eva Chromeckova)

INWESTYCJE

W okresie trwania tego projektu, główną inwestycją był zakup suszarki do roślin, suszącej na małą skalę, wykorzystywanej w przygotowaniu wysokiej jakości roślin medycznych.

Suszarka znajduje się w Uniwersyteckiej Szkole Rolniczej Žabčice w mieście Lednice, sprzęt został wypożyczony przez właściciela (MENDELU) władzom miasta Lednice. Zorganizowały one profesjonalne szkolenie w celu utrzymania i obsługi sprzętu w sposób prawidłowy.

Suszarka była w użyciu od czerwca 2013 r., a międzynarodowe warsztaty promocyjne w Lednice odbyły się we wrześniu 2012 r. i zaangażowały uczestników ze wszystkich krajów zespołu projektowego.

Suszarka jest używana do celów demonstracyjnych i szkoleniowych oraz ma pomóc w promocji tradycyjnych form zbieractwa i wykorzystania lokalnych roślin dziko rosnących w regionie. Pomoże również

w rozpowszechnianiu wiedzy i zapewnianiu praktycznego szkolenia w zakresie prawidłowego stosowania tego typu urządzeń do przetwarzania. Ludzie będą mieli również swobodny dostęp do suszarki, tak by mogli suszyć rośliny na własny użytek po zakończeniu projektu.

MODEL PRODUKTU I WYTYPY PRZED CERTYFIKACJĄ

Powstałymi na tym obszarze pilotażowym modelami produktów były mydła ziołowe, 4 rodzaje: Szałwia & Macierzanka piaskowa, olejek z Dziurawca zwyczajnego, Arnika oraz Rumianek.

Produkty te zostały wybrane na podstawie biznes planu, opracowanego przez przedstawiciela kierownictwa (Anežka, Otrokovice) Domu Miłosierdzia SAMARITAN, usługi społeczne dla osób bezdomnych; organizacja ta była również bardzo aktywna podczas szkoleń. Równocześnie kierownik (Anežka, Otrokovice) Domu Miłosierdzia SAMARITAN opracowała modele produktów.

W efekcie opracowano wytyczne dla modeli produktów. Wytyczne wskazują na metodologię, zasady i standardy wymagane do produkcji produktów kosmetycznych, tak by mogły znaleźć się na rynkach UE.

W przyszłości model ten może zostać zaadoptowany przez inne przedsiębiorstwa, produkujące produkty kosmetyczne z roślin dziko rosnących, które chcą je sprzedawać w UE. Wytyczne te będą rozpowszechniane za pośrednictwem strony internetowej projektu oraz partnerów projektu.

Dom Miłosierdzia SAMARITAN, usługi społeczne dla osób bezdomnych wpadł na własny pomysł i biznes plan w jaki sposób pozyskiwać rośliny dziko rosnące i przetwarzać je w ziołowe produkty kosmetyczne (mydła, sól do kąpieli oraz olejki do kąpieli). Dom był bardzo aktywny i uczestniczył w wielu seminariach szkoleniowych, a na koniec opracował modele produktów dla projektu. Członkowie Domu Miłosierdzia zbierali dzikie rośliny, suszyli je oraz poddali je maceracji. Działalność ta jest częścią szeroko pojętej terapii pracą, która pomaga ponownie wprowadzić ludzi, znajdujących się w niekorzystnej sytuacji do normalnego życia.

Partner projektu zagwarantował doradcą i techniczną wiedzę (przepisy dotyczące kosmetyki, technologię, surowce) oraz asystował przy wyborze gatunków roślin oraz ich jakości. Ponadto partner promował produkty na rynku rolniczym, wystawach itp. Działalność wzbudziła duże zainteresowanie, a Dom Miłosierdzia pozyskał własne kanały dystrybucji, takie jak sklepy internetowe, bezpośrednie zamówienia od klientów oraz sklepy ze zdrową żywnością. Ponadto niektóre przedsiębiorstwa społecznie wrażliwe zakupują mydła i używają ich jako małe pamiątki, aby odzwierciedlić ich „dodatkową wartość społeczną”.

WYNIKI I WYCIĄGNIĘTA LEKCJA NA PRZYSZŁOŚĆ

Główne cele projektu zostały osiągnięte w każdym z krajów, biorących udział w projekcie. Były nimi:

- Ochrona dziedzictwa kulturowego jakim jest pozyskiwanie i przetwarzanie przydatnych roślin dziko rosnących oraz wspieranie wykorzystania w sposób zrównoważony tej wiedzy i doświadczenia przez wrażliwe grupy społeczne; przede wszystkim Romów, osoby starsze i kobiety na obszarach wiejskich Europy Środkowej.
- Wdrażanie modelu pilotażowego, który jest społecznie i kulturowo jak najbardziej do przyjęcia, ekonomicznie uzasadniony i opłacalny oraz zgodny ze zrównoważoną metodą pozyskiwania, przetwarzania i wykorzystywania dziko występujących roślin. Model przyczyni się do poprawy warunków życia wrażliwych grup społecznych, równocześnie chroniąc cenne, dzikie rośliny.

Międzynarodowy model został zastosowany w sześciu obszarach pilotażowych w czterech zaangażowanych krajach, obejmował następujące działania:

- rozpoznanie rynku na potrzeby produktów,
- przeprowadzenie szkoleń,
- inwestycje pokazowo-wystawiennicze,
- opracowanie modeli produktów,
- zrównoważone zbieractwo dzikich roślin.

Projekt przyczynił się do zapewnienia zrównoważonego pozyskiwania i wykorzystania roślin zebranych w środowisku naturalnym na obszarach pilotażowych, poprzez wdrożenie zasad Standardu FairWild. Ponadto projekt pomógł wspierać zrównoważone wykorzystanie tradycyjnej wiedzy i doświadczenia wśród grup wrażliwych na wiejskich obszarach Europy Środkowej, za pomocą szerokiej gamy międzynarodowych narzędzi i strategii opracowanych w ramach projektu.

Ekonomiczny i społeczny wymiar zrównoważonego rozwoju został osiągnięty przez opracowywanie i wdrażanie odtwarzalnego modelu, który przyczynił się do zwiększenia zaangażowania społeczności wiejskich w działalność, związaną z pozyskiwaniem dzikich roślin oraz do poprawy warunków życia zmarginalizowanych społeczności w Europie Środkowej. Projekt wykazał, że międzynarodowy model może być powielany w regionach, różniących się warunkami środowiskowymi i gospodarczymi, zwiększając konkurencyjność poprzez zapewnienie nowych miejsc pracy i generowanie dochodu. Projekt przyczynił się do budowania potencjału wśród zmarginalizowanych grup docelowych tak, aby w dłuższej perspektywie mogły one również wnieść większy wkład w lokalną i regionalną gospodarkę. Ponadto projekt ustanowił sieć regionów, które zbierają i wykorzystują dzikie rośliny, by nawiązać współpracę w przyszłości.

Projekt podczas analizy indywidualnych przypadków oraz wdrażania międzynarodowego modelu, wykazał znaczenie warunków lokalnych ze względu na fakt, że istnieje często konieczność zaangażowania interesariuszy z kilku okręgów, co wymaga sporo czasu, kontaktów i pieniędzy.

Demonstrując szereg obiecujących wyników z obszarów pilotażowych, projekt „Traditional and wild” podjął konieczne i stosowne kroki w promowaniu zrównoważonego wykorzystania kulturowych i naturalnych zasobów oraz dziedzictwa, a także zwiększył atrakcyjność i konkurencyjność regionów Europy Środkowej.

OGÓLNE WNIOSKI

- W celu rozwiązania skomplikowanych problemów, takich jak zapewnienie przetrwania tradycyjnych praktyk zbierania dzikich roślin przez społeczności Europy Środkowej (CE), stosowanie międzynarodowego podejścia i zaangażowanie wszystkich zainteresowanych stron, mogłoby być dobrym rozwiązaniem. Mogłoby ono doprowadzić do zwiększenia atrakcyjności i konkurencyjności gospodarczej regionów (CE) jako całości.
- Zbieractwo roślin dziko rosnących i sektor handlu mają silny, ekonomiczny potencjał w regionie (CE). Jednakże wszelkie strategie rozwoju powinny się odbywać na zasadzie zrównoważonego zbioru i sprawiedliwego handlu, tak by zapewnić roślinom możliwość przetrwania i dostarczyć bodźców do stosowania praktyk tradycyjnego zbieractwa.
- Projekt stosował zasady Standardu FairWild, które uznano międzynarodowo za najlepsze praktyki, jako odniesienia dla zrównoważonego pozyskiwania dzikich roślin. Istnieje coraz większa liczba przedsiębiorstw w regionie (CE), które wdrażają Standard FairWild i uzyskują certyfikaty, natomiast popyt na produkty z certyfikatem FairWild rośnie. Narzędzie to ma potencjał do zwiększenia konkurencyjności zbieranych w regionie dzikich roślin, zwiększenia ich wartości dla zbieraczy oraz zapewnienia zrównoważonego zbieractwa.
- Model międzynarodowy, w tym narzędzia, materiały szkoleniowe i strategie opracowane w czasie trwania projektu, mogą być zaadoptowane i powielane na większą skalę w innych krajach i regionach.
- Oprócz rządowych intencji, potrzebne są dofinansowania w ramach programów operacyjnych UE, łącznie ze znaczącymi inicjatywami współpracy i programami podnoszącymi świadomość społeczną na każdym poziomie.
- Wspólna strategia marketingowa w regionie CE mogłaby uczynić handel dzikimi roślinami bardziej konkurencyjny zarówno wewnątrz jak i na zewnątrz.
- Znajomość przez partnerów projektu aktualnych, lokalnych programów i strategii dotyczących dzikich roślin w regionie jest warunkiem pomyślnej realizacji projektu i jego wyników.
- Istnieje potrzeba zwiększenia liczby prywatnych przedsiębiorstw na rynku (w tym ośrodków skupu), jak również konkurencyjności warunków rynkowych, aby podtrzymać praktyki zbieractwa dzikich roślin w celach handlowych w regionie CE.
- Brakuje przedsiębiorstw prywatnych, działających w regionie CE, które skupowałyby surowce roślinne. W celu poprawy sytuacji jest konieczne zapewnienie ciągłego wsparcia (np. rządowego) dla MŚP w regionie.
- Inwestycje w technologie i placówki oświatowe (np. dom ludowy, sale szkoleniowe, ogrody ziołowe, sprzęt do przetwarzania i kontroli jakości) zostały uznane za najlepsze praktyczne rozwiązania, prowadzące do zachowania dziedzictwa kulturowego, pozyskiwania i wykorzystywania dzikich roślin na obszarach pilotażowych projektu.
- Opracowane w trakcie projektu produkty komunikacyjne oraz narzędzia edukacyjne (np. publikacje, filmy, materiały szkoleniowe, seminaria, bazy danych i internetowy zbiór narzędzi), zostały uznane za najlepsze podejście w rozprzestrzanianiu i zachowaniu wiedzy na temat cennych zasobów dzikich roślin dla wszystkich zainteresowanych stron. Produkty te pozostaną dostępne i będą aktywnie rozpowszechniane, szerząc podejście w innych krajach CE oraz poza nią.
- Regulacje rządowe dotyczące zbioru roślin dziko rosnących oraz handlu nimi, różnią się w sposób znaczący między krajami, które obejmował projekt, a każde z nich wymagają zindywidualizowanego podejścia tak, aby zwiększyć ich skuteczność. Projekt zebrał dobre praktyki w zakresie zarządzania, w tym zasady Standardu FairWild, które będą dostępne jako źródło informacji dla przyszłych działań.

WNIOSKI WYCIĄGNIĘTE Z PROJEKTÓW KRAJOWYCH

REPUBLIKA CZESKA

- Stwierdzono, że wiele społeczności lokalnych jest świadomych możliwości tradycyjnego wykorzystania dzikich roślin i ich cennych właściwości medycznych, chociaż nie pozyskują one zasobów dzikich roślin w sposób zrównoważony.
- Brak powiązań z wiarygodnymi przedsiębiorstwami nie pozwala lokalnym społecznościom na sprzedaż roślin w ramach dodatkowej aktywności w regionie.
- Szkolenia i seminaria zachęciły kilku lokalnych przedsiębiorców do założenia nowych przedsiębiorstw ziołowych, w tym organizacji zrzeszającej grupę zbieraczy, do zakładania ośrodków skupu i identyfikacji potencjalnych połączeń handlowych z dużymi producentami.
- Produkcja modeli produktów (mydła ziołowe) przez lokalne stowarzyszenia ziołowe, zachęciła innych lokalnych producentów, by wzmocnić swoją pozycję na rynku i aktywnie zaangażować się w produkcję dzikich roślin.
- Na początkowym etapie realizacji projektu koniecznym było, utworzenie rozległych kontaktów, w tym z instytucjami, stowarzyszeniami, klubami, NGO-sami, które byłyby zainteresowane współpracą i wsparciem projektu.

WĘGRY

- Jednym z ustaleń na wybranym obszarze pilotażowym było to, że tylko pewna część mieszkańców jest zainteresowana działalnością związaną ze zbieraniem dzikich roślin. Mają oni jednak niewielką wiedzę na temat dzikich roślin, a większość nie ma wystarczającej wiedzy, by rozpoznać dzikie rośliny od uprawnych.
- Organizacja wydarzeń edukacyjnych i warsztatów okazała się mniej skuteczna na węgierskim obszarze pilotażowym niż w pozostałych krajach uczestniczących, jednakże mogłoby być inaczej w innym regionie. Z innych regionów kraju partnerzy otrzymali kilka próśb by zorganizować szkolenie. Łączenie szkolenia z podobnymi tematami wydaje się zwiększać zainteresowanie.
- Silna motywacja przedstawicieli lokalnych wsi jest decydującym czynnikiem w zachęceniu lokalnych społeczności do zaangażowania się w pracę z dzikimi roślinami.
- Wyposażenie modelowe i przykładowe produkty opracowane w ramach projektu, dowiodły dużego zainteresowania społeczności lokalnych, będących aktywnie zaangażowanymi w nowe działania.
- Stwierdzono, że ożywienie zbieractwa dzikich roślin do użytku osobistego, przyniesie znaczące korzyści, zwiększając źródło utrzymania zbieraczy.
- Oczekuje się, że wyniki projektu i doświadczenia wniosą wkład w strategię ożywienia sektora roślin medycznych na Węgrzech, co jest obecnie omawiane między głównymi, zainteresowanymi stronami na Węgrzech.

POLSKA

- Identyfikacja stron zainteresowanych (w tym przedsiębiorstw ziołowych) w województwie podkarpackim w początkowej fazie wdrażania projektu, była warunkiem długoterminowego, pomyślnego rozwoju w regionie.
- Władze lokalne bardzo pomogły w lepszej identyfikacji wyzwań, stojących przed lokalnymi zbieraczami w trakcie działań, które wykorzystują dzikie rośliny, w tym ich pozyskiwanie, przetwarzanie i aspekty regulacyjne. Bliska współpraca między członkami zespołu projektowego i przedstawicielami lokalnych władz, przyczyniła się do zwiększenia możliwości generowania dodatkowego źródła dochodu dla społeczności wiejskich.
- Na obszarze pilotażowym został podjęty szeroki zakres działalności, w tym działalność na rzecz dzieci, zaowocowało to pomysłem ożywienia tradycyjnego wykorzystania dzikich roślin w większym stopniu.
- Działania promocyjne pomogły w lepszym przyswajaniu wiedzy o roślinach dziko rosnących, ale w tym samym czasie nie przyniosły wymiernych rezultatów w poprawieniu sytuacji finansowej społeczności wiejskich. Można było czasami odczuć, że istniała potrzeba dokładnego monitorowania głównych celów zbioru (na własne potrzeby rodziny LUB generowanie dodatkowego dochodu) po przeprowadzonych w ramach projektu szkoleniach.
- Duża liczba działań promocyjnych (tj. publikacje, film, materiały szkoleniowe i seminaria) została uznana za najlepsze podejście w szerzeniu i zachowaniu wiedzy na temat cennych zasobów dzikich roślin wśród wszystkich zainteresowanych stron.

SŁOWENIA

- Szkolenia wykazały zainteresowanie uczestników zarejestrowaniem do zbioru/produkcji dzikich roślin jako dodatkowej aktywności. Zainteresowanie istnieje, ale wymaga większego, praktycznego zaangażowania poprzez organizację wydarzeń edukacyjnych.
- Znaczenie nawiązywania kontaktów i public relations miało szczególny aspekt, przynoszący konkretne i pozytywne rezultaty. Kilku lokalnych producentów w regionie podkreśliło możliwość samozatrudnienia w zakresie pracy z dzikimi roślinami.
- Można było dotrzeć do większej liczby przedstawicieli grup docelowych, jeśli partnerzy projektu, którzy pracują ze stronami zainteresowanymi na wsi, skoncentrowaliby się bardziej na marketingu produktowym i promocji.
- Instalacje demonstracyjne (ogrody ziołowe) i modele produktów opracowane w celach szkoleniowych, edukacyjnych i promocyjnych, przyczyniły się do wzmocnienia relacji z władzami lokalnymi, włączając w to wzrost ich zainteresowania kolejnymi inwestycjami.
- Realizacja projektu wykazała potencjał dla ustanowienia dla plantatorów i zbieraczy ziół, Krajowych Standardów Kwalifikacji Zawodowych w ramach działalności uzupełniającej w gospodarstwie rolnym.

REKOMENDACJE

Poniższe rekomendacje wywodzą się z doświadczeń z projektu i udostępnione są tutaj, aby zapewnić podstawy niezbędne do budowania sukcesu oraz aby uświadomić napotymane przeszkody. Rekomendacje te są przydatne do skutecznej realizacji podobnych projektów w przeszłości w Europie Środkowej i poza nią.

POLITYKA

Skuteczne przepisy i polityka rządu mogą stworzyć sprzyjające warunki dla zrównoważonego wykorzystania i handlu dzikimi roślinami w Europie Środkowej. **Narzędzia takie jak Standard FairWild mogą być stosowane, w celu poprawy praktyk zarządzania zbiorem dzikich roślin oraz aby zapewnić ramy dla lepszej polityki.**

PARTNERSTWO

Udział lokalnych społeczności w zbieraniu dzikich roślin i szkoleniach jest ważny dla budowy zrównoważonych praktyk zbioru. **Stowarzyszenia organizujące projekty, których celem jest zrównoważenie zbioru i handlu dzikimi roślinami, powinny angażować we współpracę strony zainteresowane, na przykład: przedsiębiorstwa ziołowe, lokalnych zbieraczy i lokalne organizacje z doświadczeniem w tej dziedzinie. Powinno to obejmować określenie jasnych i realistycznych możliwości otwarcia rynku dla zebranych produktów.**

BUDOWANIE POTENCJAŁU

Analiza zainteresowanych stron powinna być przeprowadzona przed wykonaniem projektu. Szczegółowa identyfikacja potencjalnych interesariuszy projektu (w tym lokalnych społeczności, sektora biznesu i innych właściwych organów) jest istotnym warunkiem dla długoterminowego sukcesu projektu.

POWIĄZANIA NA RYNKU

Współpraca nad podobnymi projektami definitywnie powinna obejmować partnerów z dużym marketingowym i biznesowym doświadczeniem. Tacy partnerzy mogą być reprezentowani przez prywatne, lokalne przedsiębiorstwa, lub inne przedsiębiorstwa.

SZKOLENIA

Projekty dotyczące zrównoważonego zbioru i handlu dzikimi roślinami, powinny przewidywać odpowiedni czas i fundusze na budowanie potencjału i szkolenia lokalnych zbieraczy w zakresie znaczenia zrównoważonego zbioru, metod pozyskiwania, ochrony ich tradycyjnej wiedzy i możliwości rynkowych. **Chcąc zapewnić zrównoważone zarządzanie dzikimi roślinami na obszarach pilotażowych projektu, szkolenia powinny być zapewnione przez odpowiednich interesariuszy również po zakończeniu projektu.**

KOORDYNACJA

Koordinacja projektu i realizacja działań pilotażowych powinny być aktywnie nadzorowane; **lokalni partnerzy powinni wziąć całkowitą odpowiedzialność za nadzór odpowiednich, lokalnych działań oraz składać przejrzyste sprawozdania partnerowi wiodącemu.**

TRAFFIC, sieć monitoringu do spraw handlu dziką przyrodą, jest wiodącą organizacją pozarządową, działającą w skali globalnej w zakresie handlu dzikimi zwierzętami i roślinami w kontekście zarówno ochrony biologicznej, jak i zrównoważonego rozwoju.

TRAFFIC jest strategicznym partnerem między WWF i IUCN, przewodząc w dostawie kluczowych elementów ich misji i programów poprzez unikalną współpracę, która łączy w sobie mocne strony każdej z tych dwóch głównych, globalnych organizacji ochrony przyrody.

Szczegółowych informacji udziela:

TRAFFIC International
219a Huntingdon Road
Cambridge CB3 0DL
Wielka Brytania
Telefon: (44) 1223 277427
Fax: (44) 1223 277237
Email: traffic@traffic.org
Strona internetowa: www.traffic.org

